

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво–Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра загального та слов'янського мовознавства

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«Евфемізми у поетичних і прозових творах українських письменників-військовослужбовців періоду російсько-української війни»**

Виконала
студентка 4-го року навчання,
Спеціальність: 035 Філологія
Спеціалізація: 035.01 Філологія
(українська мова та література)
Освітня програма: Мова, література
та компаративістика
Нетребко Ірина Вячеславівна
Керівник: Непоп-Айдачич Л. В.
канд. філол. наук, доцент
Рецензент: Айдачич Д.
док. філол. наук, проф.
Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою _____
Секретар ЕК _____

«__» _____ 20__ р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади вивчення евфемізмів	6
1.1. Поняття евфемізму у мовознавстві та історія його вивчення.....	6
1.2. Історія дослідження евфемізації у художніх творах.....	11
1.3. Способи евфемізації в умовах війни.....	13
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. Евфемізми у прозових творах Артема Чеха, Влада Якушева, Володимира Тихого, Валерія Пузіка, Дмитра Крапивенка	20
2.1. Тематичні групи евфемізмів.....	20
2.2. Функції евфемізмів евфемізмів.....	39
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. Евфемізми у поетичних творах Бориса Гуменюка, Ярини Черногуз, Максима Кривцова, Анатолія Дністрового, Павла Вишебаби ...43	
3.1. Тематичні групи евфемізмів у поезії.....	43
3.2. Функції евфемізмів у поезії.....	50
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТОК А	64
ДОДАТОК В	77
ДОДАТОК Б	83
ДОДАТОК Г	84
ДОДАТОК Ґ	85
ДОДАТОК Д	86
ДОДАТОК Е	87

ВСТУП

Війна, кардинально впливаючи на світобудову, також залишає слід у мові: разом із танками ворога у життя вриваються СМЕРТЬ, ПОРАНЕННЯ, РУЙНУВАННЯ. Людській психіці важко щодня контактувати з такими болісними концептами, тож суспільство інтуїтивно прагне дистанціюватися від них на всіх рівнях, включно з мовним. У лінгвістиці цю стратегію пом'якшення та уникнення неприємного називають евфемізацією.

Активізація вжитку евфемізмів, як і збільшення наукового інтересу до цього явища, сталися 2014 року, коли з початком російсько-української війни з'явилася необхідність уникати прямого називання війни та супутні до неї явища конструкціями на кшталт *антитерористична операція*. Після початку повномасштабного вторгнення мовне маскуванню не лише збереглося, а й поглибилося – вони вийшли за межі позицій і з'явилися у новинах, публічних промовах, щоденних діалогах.

Особливої уваги потребує та частина мовного матеріалу, що продукується свідками та активними учасниками війни. Письменники-військовослужбовці фіксують пережите у художніх текстах. Окрім того, що евфемізми часто існують у самому воєнному дискурсі з функцією приховати інформацію від ворога, слова у книгах військовослужбовців балансують між двома крайнощами: правдивим називанням і бажанням захистити читача, а часто і самого автора, від (ре)травматизації. У такій художній рефлексії евфемізм перестає бути лише м'якою формою неприємного явища – він набуває спеціальних функцій.

Саме тому в цій роботі ми зосереджуємося на евфемізмах у прозі та поезії українських письменників-військових, аби показати, як мовні звороти слугують інструментами психологічного захисту, маскуванню, естетичного перетворення й, зрештою, культурної пам'яті про нинішню війну.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю провести аналіз евфемізмів у воєнній прозі та поезії, яка є вербалізацією фронтового досвіду українських письменників-військовослужбовців.

Об'єкт – евфемізми у поетичних і прозових творах українських

письменників-військовослужбовців, а **предметом** дослідження є тематичні групи й способи евфемізації, а також прагматичні функції евфемізмів в художньому дискурсі війни.

Метою роботи є дослідити особливості евфемізмів у воєнній літературі періоду російсько-української війни.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- окреслити теоретичні засади вивчення евфемізму й історію обстеження евфемізації у воєнній літературі;
- проаналізувати способи евфемізації у воєнній літературі;
- виокремити та описати евфемізми у творах конкретних письменників-військових;
- класифікувати та схарактеризувати тематичні групи евфемізмів;
- окреслити особливості, способи творення та функції евфемізмів у творах письменників-військовослужбовців;

Виконання цих завдань передбачає застосування таких **методів**:

- суцільної вибірки для зібрання бази евфемізмів;
- описовий
- компонентний аналіз, що полягає у дослідженні лексичних значень евфемізмів;
- прагматичний аналіз.

Матеріалом дослідження стала вибірка евфемізмів (близько 195 лексем та зворотів: 135 із прозових творів та 60 з поезії) із 5 прозових творів (Артема Чех “Точка нуль”, Влад Якушев “Карателі”, Володимир Тихий, Валерій Пузік “З любов’ю, тато”, Дмитро Крапивенко “Карателі) та 5 поетичних збірок (Борис Гуменюк “Вірші з війни”, Ярина Черногуз “[dasein: оборона присутності]”, Максим Кривцов “Вірші з бійниці”, Анатолій Дністровий “Дні тривоги”, Павло Вишебаба “Тільки не пиши мені про війну”).

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше було здійснено системний опис, класифікація евфемізмів у творчості українських письменників-військових; подано результати компаративного аналізу евфемізації в прозі та поезії.

Наукове значення роботи полягає в застосуванні дослідження для подальшому вивченні явища евфемізації в українській мові, а також зіставленні їх із відповідними одиницями в інших мовах. **Практичне значення** полягає в можливості створення словника воєнних евфемізмів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ

1.1. Поняття евфемізму у мовознавстві та історія його вивчення

Евфемізми покликані згладжувати гострі кути нашого досвіду. Вони допомагають говорити про неприємні явища без зайвої жорстокості та з

дотриманням поваги до свого співрозмовника, навіть коли мовець не вживає їх зумисно, а підсвідомо обирає більш приємну для себе дефініцію. Звідси подвійна природа явища: з одного боку, це лексичний спосіб уникнення забороненого, а з іншого, — відображення культурних норм, яке вказує на те, що саме вважається неприйнятним у певному суспільстві або ж в уяві певного реципієнта [28, с. 262]. Загалом, евфемію, як явище, та евфемізацію, як процес, вважають універсальними та характерним для різних культур. Евфемізми існують в усіх сферах життя суспільства – від повсякденної комунікації, реклами до політичних промов та художніх текстів. Дослідниця Є. Снегірьова звертає увагу на те, що з розвитком цивілізації суспільство ставало дедалі більш вишуканим, а тому все частіше вдавалися до заміни різких висловів більш м'якими, нейтральними або емоційно забарвленими евфемізмами [31, с. 262].

За своїм походженням поняття “евфемізм” сягає давньогрецьких коренів (eu – «добре» та rhemi – «говорити»), що первісно мало ритуальний підтекст: люди у прямому сенсі прагнули «добре говорити», аби уникнути вияву гніву надприродних сил чи не накликати на себе нещастя від богів [15]. Історія вживання евфемістичних одиниць тісно пов'язана з поняттям табу. Тут доцільно згадати, що О. Януш виділяє дві основні групи слів-табу: 1) первісні, що сягають язичницької міфології та обрядовості; 2) пізніші, зумовлені змінами морально-етичних норм суспільства, вживання яких залишається актуальним для нас і дотепер [41, 1]. Саме страх перед “тріховним”, “аморальним” зумовлював появу заміників, котрі уникали б прямого називання небажаного об'єкта чи явища.

Згодом, коли суспільна свідомість і мовна культура розширилися, поняття евфемізму вийшло за рамки лише заміни грубої та непристойної лексики. Нині це засіб завуальовування широкого спектра соціально делікатних тем. В. Великорода підкреслює, що теперішні евфемізми у сферах реклами політики та медицини часто очевидно не відсилають до різко негативного денотата, натомість вживаються для досягнення ширшого спектра комунікативних і прагматичних цілей у мовленні [7, с. 18].

У вітчизняному вивченні евфемізмів важливими є доробки В. Великородої, В. Балаж, Т. Світличної, О. Януша, котрі описували мовні структури в контексті

когнітивної та прагматичної лінгвістики, пропонували методи класифікації та розширювали розуміння поняття евфемізму в лінгвістиці загалом.

Словник української мови подає таке визначення: “Евфемізм – слово чи вираз, яким замінюють у мові грубе, непристойне, з неприємним емоціональним забарвленням слово” [29].

У сучасних же дослідженнях української та західної лінгвістики поняття евфемізму далі розширюється щонайменше у чотирьох площинах. Насамперед як засіб пом’якшення значення: Т. Марченко визначає евфемізм як «ввічливі, непрямі вирази, що замінюють слова, які вважаються суворими або неввічливими», вони втрачають буквальні значення і посилаються на те, що приховує неприємність [19, с. 79]. Аналогічну тезу пропонують К. Аллан та К. Беррідж, називаючи евфемізм «мовною формою уникнення або пом’якшення висловлювань, здатних образити чи викликати негативну реакцію» [43, с. 27]. Іншими словами, евфемізм – важливий атрибут ввічливості. Дослідники також акцентують на культурній вмотивованості поняття: О. Яскевич і Г. Кравців підкреслюють, що «кожна мова містить ряд слів, які є небажаними у використанні» [42, с. 238]. Дослідниця В. Великорода інтерпретує його як вторинну номінацію з позитивною конотацією, адже «евфемізми полегшують процес передачі інформації у для субституції соціально чи психологічно неприйнятних прямих номінацій» [7, с. 238]. В. Балаж пропонує розглядати евфемізми у когнітивно-прагматичній парадигмі, визначаючи їх як «мовленнєвий акт зі структурою локуції, іллокуції та перлокуції, що в сукупності реалізує інтенцію мовця пом’якшити небажаний зміст» [3, с. 91]. Евфемізми поєднують лексико-семантичне значення, культурно детерміноване табування та прагматичне моделювання реакцій реципієнта.

Визначення статусу певної мовної одиниці як евфемістичної залежить не тільки від її лексичного чи граматичного вираження, а й від контексту, прагматичної мети мовця та комунікативної ситуації. Як зазначає М. Гомез, “мовний вираз не може бути безпосередньо позначений як евфемістичний... скоріше, лише через певний контекст і конкретну ситуацію можна дізнатися про справжній зміст його намірів” [45, с. 235]. Саме тому у подальшому дослідженні

ми розглядатимемо евфемію через призму художнього контексту.

Евфемізми функціонують у мові як повноцінний інструмент контролю комунікації. Щоб зрозуміти, чому саме така лексика з'являється й утримується в дискурсі, мовознавці окреслюють низку ключових функцій, які разом пояснюють її соціальну та прагматичну ефективність. Ми вважаємо важливим виокремити тут вичерпну класифікацію функцій евфемізмів, котру пропонує Віра Великорода у дисертації “Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові”:

- вуалітивна – для маскуванню негативної реальності або соціально неприємних речей;
- кооперативна – використовується для уникнення грубості чи небажаного емоційного ефекту;
- превентивна – запобігає конфліктам та негативних реакцій співрозмовника у складних комунікативних ситуаціях, де темою обговорення, до прикладу, є хвороби або смерть;
- елевативна – «покращення» образу певного явища або особи, зокрема в рекламі чи політичному дискурсі;
- риторична – переконує реципієнта, допомагає впливати на погляди адресата;
- конспіративна – утримує зміст лише в межах певної групи, маскує справжню сутність від «чужих»;
- дистортивна – спотворення реальної інформації, приховування дійсності, котра є небажаною для адресата. [7, с. 26–31].

Дослідниця не виокремлює маніпулятивну функцію, а лише зазначає про «маніпулятивний ефект», що може супроводжувати евфемізми. Як зауважує О. Януш, евфемізація стає масштабним явищем у соціально-політичному дискурсі, коли виникає потреба «згладжувати» незручні факти й пом'якшувати оцінку задля політичної вигоди або збереження нейтральності [39, с. 143]. У своєму дослідженні зарубіжна дослідниця М. Кіш також згадує про те, що у військовій сфері, яка є особливо чутливою і насиченою табу, евфемізми часто обслуговують політичні та морально-психологічні інтереси, що також передбачає

використання “маніпулятивного ефекту” [47, с. 124].

У мовознавчих працях широко представлені різноманітні класифікації евфемізмів. Класифікації спираються на відмінні критерії, зокрема: за тематикою табу (смерть, сексуальні відносини, хвороби, війна тощо), за способом творення (метафоричні, метонімічні, іронічні, перифрастичні тощо) або за комунікативною метою – функцією у художньому творі – (вуалітивні, елевативні, превентивні, маніпулятивні тощо). Деякі лінгвісти пропонують поєднувати тематичний і функціональний критерії, щоб чіткіше простежити зв'язок між тим, навіщо мовці вводять евфемізм, і тим, про що вони говорять. Також А. Сорочан у своєму дослідженні евфемістичного потенціалу у фентезійному художньому творі стверджує, що він реалізується через семантичні та стилістичні функції [32, с. 79].

Вважаємо, що найдетальніше структурування механізмів евфемізації здійснено у тих працях, де окреслено і семантичні, і функційні процеси, що ведуть до появи різних евфемістичних форм.

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень значну увагу приділяють способам творення евфемізмів. Наприклад, Т. Світлична пропонує розглядати основні механізми їх утворення на матеріалі української художньої мови, серед яких – узагальнювальні назви, займенники, іншомовні слова, літота, аббревіація, іронія, метафора та еліпсис [27, с. 277]. Інші автори – А. Галайчук, В. Великорода, Б. Уоррен – розширюють цей перелік, наголошуючи на можливості таких процесів, як морфемна заміна, фразеологізація, генералізація, метонімія, оноματοпея, словоскладання та запозичення. У підсумку можемо стверджувати, що евфемізація охоплює семантичні, власне лексичний та дериваційний рівні. При вивченні евфемізмів постає питання, чому одні евфемізми «виживають» і стають словниковими одиницями, а інші відмирають чи втрачають пом'якшувальну функцію. Як зауважує Б. Уоррен, існує три стадії життєвого циклу евфемізму: контекстуальні – разові, конвенційні – ті, що вже закріпилися у словнику, й “вимерлі” – в яких немає пом'якшувальної сили. У такий спосіб можна простежувати «еволюцію» конкретного евфемізму від випадкового неологізму до терміна, який уже не сприймається носіями мови як

евфемістичний [51, с. 8].

Процес «вимирання» евфемізмів тісно пов'язаний зі змінами моральних норм та суспільних цінностей. Якщо певне явище перестає бути табуйованим, то й необхідність у його евфемістичному маркуванні може відпадати. Натомість інші слова з часом переходять у розряд небажаних висловів, оскільки втрачають первісну маскувальну функцію. А. Галайчук підкреслює: нові лексеми, утворені для позначення «непристойних» предметів чи явищ, зрештою самі можуть стати неприйнятними [9, с. 22]. Відповідно в мові регулярно виникають нові евфемістичні замітники – синоніми, покликані знову зменшити або пом'якшити негативне враження від забороненого або небажаного денотата.

Отже, евфемізм виступає універсальним інструментом мовного й культурного посередництва між прямою, потенційно образливою номінацією та культурними вимогами ввічливого спілкування. У цьому сенсі він є одночасно і соціальним, і психологічним, і мовним феноменом. Евфемізми відображають етичні та моральні настанови суспільства, слугують засобом індивідуальної самопрезентації мовця, надаючи йому змогу вибудувувати комунікацію з урахуванням культурної ситуації.

1.2. Історія дослідження евфемізації у художніх творах

Практика евфемізації виявляє себе не лише в публіцистичному чи офіційно-діловому стилі, а й у художній літературі, де автори можуть цілеспрямовано добирати пом'якшені або завуальовані вислови з огляду на естетичні й комунікативні потреби своїх творів. Т. Марченко у своїй статті «Евфемізми в сучасних українській та англійській мовах» звертає особливу увагу на те, що «надзвичайно широко процес евфемізації застосовувався у творах художньої літератури, де евфемізми допомагають письменникам передати ті ідеї, які стали соціальним табу та їх занадто соромно згадувати безпосередньо» [19, с. 78]. Дійсно, часто вживання вторинних номінацій було продиктовано ззовні – митець мав майстерно добирати слова, аби пройти через «соціальну цензуру», що стосувалася релігії, політичного режиму, сексуальності тощо. Часи змінилися –

наразі у більшості країн автори можуть писати відверто без страху бути засудженими церквою або владою, однак з появою соціальних мереж потреба фільтрувати небажане у соціумі залишилася. Суспільство тяжіє до толерантності, тому обережні вислови допомагають не стати частиною “культури відміни”. Евфемізми залишаються помічним образним, аби писати завуальовано про складні та болісні теми.

У художньому стилі евфемізм у широкому розумінні часто функціонує як троп, створюючи додаткове емоційне тло й утворюючи оцінне ставлення автора чи персонажа до описуваних подій. Ю. Полтавець зазначає, що тропічність евфемізмів проявляється в їхній метафоричній чи метонімічній сутності, проте головна мета таких вживань – не лише урізноманітнити мовлення, а й забезпечувати коректність висловлювання [25, с. 231]. Зокрема, метафорична евфемізація дає змогу перенести атрибути одного поняття на інше й тим самим зменшити негативну оцінку чи гостроту прямого вислову [24, с. 206].

На важливості евфемії у побудові естетичного та комунікативного простору художнього твору наголошує й О. Януш: “Загальновідомо, що зазначений лексичний і фразеологічний склади мови є найбільш динамічними підсистемами... які відображають менталітет носіїв мови і психологію людей” [40, с. 147]. Іншими словами, письменник, відчуючи зміни в суспільстві, використовує евфемізми для адекватного моделювання мовної реальності своїх героїв. Це допомагає правдиво та водночас витончено відтворювати обставини, в яких перебувають персонажі.

Література переносить в текст справжнє життя, але автори змушені дбати про морально-етичні обмеження. Письменник знаходить більш м’які слова, щоб зберегти комфорт для його читача, окрім випадків, коли його художній твір має інші інтенції.

Варто також зазначити тезу А. Галайчук про те, що художній дискурс характеризується високим ступенем свободи у використанні лексики будь-якої тематики, утім найбільш вживаними залишаються евфемістичні одиниці з побутової, соціальної та морально-етичної сфери, адже саме навколо цих тем

обертається життя героя [9, с. 22]. У поезії ж евфемізми можуть посилювати естетичну складову, демонструючи делікатність і витонченість авторської думки. О. Януш, аналізуючи уривки з “Енеїди” І. Котляревського, виокремлює естетичну функцію евфемізмів як засобу, що пом’якшує опис грубих або недоречних явищ [41, 2].

Водночас у літературі евфемізми можуть виконувати ще й роль захисту читача чи навіть самого автора від надмірно відвертої лексики. Є. Снегірєва звертає увагу на те, що деякі евфемізми є «милосердними» чи навіть «необхідними», коли йдеться про делікатні почуття, відверті сцени чи жорсткі теми [31, с. 266]. Тоді пом’якшення стає засобом уникнення неприємного ефекту, аби не викликати відрази чи надмірних переживань у читачів.

Серед вітчизняних праць, де евфемізми у художніх текстах були предметом дослідження, є стаття О. Яскевич і М. Кравців «Особливості використання евфемізмів замість обценної лексики та їхні функції у художньому творі». У ній наголошено, що традиційно кожна мова “містить ряд слів, які є небажаними у використанні”, а письменники винаходять евфемізми «для непрямого, прихованого, пом’якшеного позначення» певних дій чи явищ, особливо тоді, коли пряме називання здатне порушити естетичні або моральні постулати літератури. Дослідниці звертають увагу на те, що застосування евфемізмів у прозі допомагає автору комунікувати та уникати дискомфортних моментів у читанні, не втрачаючи першочергового змісту свого авторського задуму. При цьому евфемізми вживаються з метою побудови більш делікатної комунікації, оскільки емоційно-естетична складова в художньому тексті має важливе значення [42, с. 237].

Попри певний суб’єктивізм у виборі евфемістичних найменувань, письменники у різні історичні епохи чутливо реагують на суспільну мораль і політичні умови. Побудова висловлювання найчастіше відповідає різним стилям і жанрам: у комічній прозі евфемізми можуть бути іронічні, у високій прозі чи поезії – патетичні, у фантастиці та фентезі – допомагають краще передати логіку вигаданого світу. Евфемізми вибираються письменниками не випадково, а відповідно до бажаного ефекту — від суто етичного до сюжетно-стилістичного.

Таким чином, евфемізація — не просто спосіб уникнення непристойності, а повноцінний елемент художньої комунікації. У такий спосіб евфемізми виступають одним із важливих інструментів тонкої стилістичної організації тексту, що створює додаткову площину смислових відтінків і психологічних кодів для читача.

1.3. Способи евфемізації в умовах війни

Як уже було зазначено, художня література часто є відображенням реальності. У письменників-військовослужбовців такою реальністю стають бойові дії, життя в бліндажі та постійна загроза з боку ворога. В умовах війни слова часто слугують не лише засобом передачі інформації, а й зняряддям ідеологічної боротьби та моральної підтримки. М. Ткачівська називає евфемізми «мовною дипломатією», підкреслюючи їхню роль у приховуванні надто жорстоких чи болючих реалій [37, с. 102]. “Воєнний час – ідеальний час для користування та зловживання мовою... Багато з того, що відбувається до, під час і після війни є лінгвістичним” — пише Б.-Е. Мазід, дослідник мовного дискурсу війни в Іраку, вказуючи на те, що війна є також вагомою мовною подією [49, с. 171].

“Історія евфемізації сива, як війна” – зауважує А. Григорац, і дійсно ці два поняття здавна існують разом в одній площині [12, с. 334]. Війна — досвід, коли втрата, страх і смерть стають повсякденністю. Проте людська свідомість не здатна постійно контактувати з неприємним та болісним — тому з давніх часів суспільства завуальовують неприйнятну реальність. Евфемізація не так сильно травмує психіку учасників бойових дій, маскує інформацію від ворога, у той же час дає змогу легітимізувати насильство для мирного населення. У 1946 році Джордж Орвелл у своєму есеї “Politics and the English Language” розкрив тему того, що застосування евфемізмів у політичних текстах та промовах – єдиний спосіб говорити про війни так, щоб виправдати злочини в очах громадськості, адже їхній реальній перебіг розбіжний з принципами політичних партій та неможливий для захисту через антигуманність [50]. Людина послуговується

більш прийнятними виразами, якщо не бажає, щоб уява відтворювала справжню картину дійсності. Це перетворює мову на певний стиль, якому притаманні евфемізми, фразеологія та метафори. Евфемізація має яскраве відображення у військовій літературі, яка фіксує мовні явища, що побутують у суспільстві під час війни.

В історичному контексті евфемізація у військовій лексиці має тривалу традицію. Прикладом давньої евфемізації може слугувати вираз *підкусити землю* у Гомера, що означав загибель воїна. Подібні евфемізми, що описують смерть у бою, були типовими у багатьох культурах і епохах, вказуючи на постійну потребу пом'якшити жахливі подробиці насилля та смертей, що ставалися на війні [12, с. 334]. Довга історія військових евфемізмів сягає ще античних часів. Проте далеко не всі заміники можна однозначно віднести до евфемістичних, адже існують криптологічні найменування, паролі чи коди, покликані зберегти воєнну таємницю, але не завжди зрозумілі широким колам [39, с. 146].

К. Аллан та К. Беррідж у монографії “Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon” зазначають, що академічний інтерес лінгвістів до евфемізмів у військовій літературі набув поширення у ХХ столітті [43, с. 21]. Це є очікуваним, адже у той період відбулися дві світові війни та численні менші за масштабом конфлікти, що допомагали створити великий мовний корпус: від риторики режиму нацистської Німеччини до маскувальної лексики риторики Афганської війни.

В українському дискурсі до початку 2014 р. тема евфемізмів у воєнному дискурсі досліджувалася у працях В. Б. Великороди, Л. Р. Небелюк, О. І. Гороховської, М. В. Балюти, які здебільшого зосереджувалися на радянській військовій лексиці або перекладацьких аспектах. Після окупації Криму й початку бойових дій на Донбасі українська преса вибудувала лінію словесної оборони: офіційний дискурс уживав *антитерористична операція*, а згодом *операція об'єднаних сил* замість *війна*. Сама ситуація невизнаної війни постає “як процес формування евфемізмів та їх подолання” [34, с. 5].

У військовій сфері мовлення виконує подвійне призначення: з одного боку,

технічне – практичне інформування, застосування жаргону, акронімів, а з другого – ідеологічне – створення прийнятнішого образу війни для суспільства. На цьому наголошує й М. Кіш, відзначаючи ідейну мету військової риторики – «додати позитивної вартості словам, маскуючи насильство» [47, с. 124].

М. Кіш наголошує і на зворотному процесі – “мілітаризації” цивільної мови, коли слова проникають у бізнес і повсякденні сфери життя, змінюючи їхню семантику [47, с. 125]. Однак це призводить до того, що евфемізми перестають бути такими, втрачаючи свою “маскувальну” або “пом’якшувальну” функцію. У військово-політичному дискурсі нерідко спостерігається поява евфемістичних новотворів, коли старі евфемізми втрачають пом’якшувальний ефект через тривале, активне та широке використання. Наприклад, якщо раніше поняття *двохсотий* ще могло сприйматися як непрямий спосіб позначити загиблих, то нині це словосполучення дедалі частіше йменують надто очевидною формою, і з’являються нові, ніби ще менш травматичні замітники. Така постійна зміна свідчить про динамічний характер евфемії: мова постійно намагається відшукати свіжі мовні засоби, якими можна приховати жахи війни.

Як згодом напишуть О. Л. Кирилюк і В. Л. Салтан у статті “Евфемізація та дисфемізація в дискурсі російсько-української війни”: “Події російсько-української війни 2014–2024 років спричинили появу лексичних та стилістичних інновації, які стали засобом віддзеркалення національної ідентичності, вираження колективних емоцій та осмислення реалій збройного протистояння”. Евфемізми у контексті АТО/ООС досліджували С. О. Шехавцова, О. Ю. Моїсеєнко, О. В. Тараненко, які описують називання подій гібридної фази війни.

З початком повномасштабного вторгнення український мовний ландшафт змінився, і разом із ним прискорилося наукова рефлексія. З’являються все нові праці, які фіксують та аналітично осмислюють нові різновиди евфемізації в інформаційних повідомленнях, гумористичному просторі, політичних заявах. Зокрема дослідженню евфемізмів періоду після початку повномасштабного вторгнення присвятили свої праці О. В. Харченко, В. О. Балаж, О. Л. Кирилюк, В. Л. Салатан, І. В. Чернець.

У сучасному українському контексті, особливо в період російсько-

української війни, фіксують новий спалах евфемістичних утворень. За спостереженнями О. Харченка, у медійному та гумористичному дискурсі воєнного часу з'являється чимало метафоричних іронічних евфемізмів, що виконують подвійну функцію: 1) знижують психологічне напруження серед своїх; 2) слугують засобом висміювання та знеохочення ворога [38, с. 92]. Таке явище можна розглядати як мовну самооборону та консолідацію суспільства під час війни.

У той же час, незважаючи на високу академічну зацікавленість мовознавців темою евфемізації, у воєнній літературі вона залишається недостатньо дослідженою. Однак окремі роботи, присвячені воєнній літературі, показують потенціал цього напрямку. До прикладу, А. О. Семенова у своїй роботі “Особливості перекладу військової драми про II світову війну”, що базується на матеріалах перекладної воєнної прози, аналізує також евфемізми і зараховує їх до лексико-стилістичних особливостей військової прози, котрі використовуються з метою “уникання комунікативних конфліктів і невдач та “вуалювання, камуфляж суті справи.” [28, с. 17].

Показовою в цьому сенсі є стаття Світлани Куранової “War – Writer – Text: Discursive Features (on the Material of Oksana Zabuzhko’s Essays)” [48]. Хоча евфемізми не є прямою темою статті, аналіз жанрово-реєстрового зсуву у цьому дослідженні дає цінний емпіричний матеріал про те, як стратегія відбору лексики авторки фактично реалізує механізми евфемізації у воєнній прозі. Оскільки читацька публіка – західна аудиторія, письменниця пом'якшує окремі формулювання задля прийнятності. Таким чином, робота мовознавиці демонструє, що евфемізми стали невід'ємною частиною письменницького інструментарію, коли йдеться про осмислення та вербалізацію досвіду російсько-української війни.

Мовознавиця О. Тараненко також вказує на спроби подолання надмірної евфемізації і прагнення називати речі своїми іменами, аби запобігти «гібридизації правди» [34, с. 5]. Однак така позиція не є універсально правильною, оскільки психологічні та політичні чинники часто змушують учасників конфлікту вдаватися до мовних пристосувань. У сучасних умовах

війни, зокрема під час російсько-української, евфемізми набули особливої актуальності через активізацію медіа та політичного дискурсу. Український медійний простір використовує евфемізми як спосіб уникнення прямого називання негативних реалій, що пов'язано з морально-психологічним станом суспільства [34, с. 5]. Очевидно, що тенденції до «гібридизації правди» були поширені в радянському союзі під час Другої світової війни та на боці ворога під час російсько-української війни. Влада імперії минулого століття прагнула приховати негативний перебіг та наслідки воєнних дій. Підсумовуючи, можна сказати, що українські лінгвістичні дослідження евфемізмів у воєнному дискурсі мають кілька етапів: 1) поодинокі дослідження евфемізмів у воєнному світовому дискурсі; 2) медійні та корпусні студії «гібридної» фази АТО/ООС; 3) міждисциплінарні дослідження телеграм-каналів, мемів, політичних виступів після 24 лютого 2022-го – початку повномасштабного вторгнення. Українські студії воєнних евфемізмів пройшли шлях від одиничних спостережень до повноцінного наукового напрямку. Інтенсивність досліджень виявляє безпосередню кореляцію з перебігом російсько-української війни: чим активніша фаза, тим складніша мовна реакція суспільства і багатші інструменти аналізу. Евфемізація давно вже вийшла за межі «периферійної» стилістики й перетворилася на ключ до розуміння того, як слово водночас служить щитом психіки й зброєю публічної боротьби.

Висновки до розділу 1

Евфемізми у сучасній лінгвістиці розглядають як одну з найважливіших форм вторинної номінації, що сприяє пом'якшенню чи завуальовуванню небажаних, грубих чи табуйованих понять. Водночас визначення статусу певної мовної одиниці як евфемістичної залежить від контексту та комунікативних намірів мовця. Евфемізми завжди перебувають у стані розвитку, перебудовуючись під актуальні реалії та морально-етичні норми. Існує декілька підходів класифікації евфемізмів. У дослідженнях ефективним є поєднання декількох критеріїв, аби чіткіше визначати кореляцію між темою та функцією

евфемізмів у мовленнєвій ситуації.

У художньому творі евфемізми використовуються автором не лише для захисту читача від грубих слів, але й для відтворення образної системи твору та ословлення авторської думки без зайвих неприємних слів. Письменники цілеспрямовано добирають евфемізми для сенситивних тем, щоб додати їм комічного відтінку або ж навпаки посилити емоційний вплив на читача.

Під час війни, коли смерть, поранення, насилля стають частиною буденності, евфемія полегшує емоційний стан як військовослужбовців, так і цивільних, котрі є свідками, а подекуди й учасниками бойових дій. Від час воєн евфемізми перетворюються на інструмент маніпулятивного впливу. Евфемізація – важливий фактор до розуміння психологічних, культурних та мовних процесів, які відбуваються в суспільстві, котре переживає війну.

РОЗДІЛ 2. ЕВФЕМІЗМИ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ АРТЕМА ЧЕХА, ВЛАДА ЯКУШЕВА, ВОЛОДИМИРА ТИХОГО, ВАЛЕРІЯ ПУЗІКА, ДМИТРА КРАПИВЕНКА

Військова проза завжди була щільно пов'язана із крайніми проявами людського існування: смертю, пораненнями, жорстокістю, панікою чи, навпаки, героїзмом. У такому контексті будь-яке слово, сказане надто прямо, може спровокувати емоційний шок, викликати відторгнення у читача або додатково травмувати самого автора. У цьому розділі ми дослідимо тематичні групи, способи творення та функції зібраних евфемізмів у прозових творах, аби детальніше зрозуміти особливості їхнього використання.

2.1. Тематичні групи евфемізмів

Серед проаналізованих евфемізмів ми доволі чітко можемо виокремити декілька тематичних груп, що охоплюють різні аспекти буденних подій людини, що перебуває в зоні бойових дій. Далі розглянемо приклади з тематичних груп, а також зазначимо засоби творення евфемізмів.

Евфемізми на позначення смерті

Першою доволі продуктивною тематичною групою є евфемізми, котрі позначають явище смерті. Смерть є одним із найдавніших табу. М. Маковець описує давні вірування про смерть так: “Це завжди було чимось незвіданим, незрозумілим, неконтрольованим, а тому небезпечним і невідворотним”. Прикметно є те, що більшість евфемізмів вживаються на позначення загибелі близьких людей (побратимів або коханих) або ж українців. Для позначення

смерті ворога автори використовують прямі лексеми або ж дисфемізми – протилежне до евфемізмів явище. Далі розглянемо конкретні приклади вживання вторинних номінацій у прозових творах.

Найбільш популярними мовними одиницями на позначення смерті та загибелі є евфемізми: *200*, *двохсотий*, *груз «200» вантаж «200»*, *перевести в розряд двісті* та інші конструкції. За способом творення вони числовими кодovими номінаціями. Такі коди з'явилися в радянському союзі під час Афганської війни, коли виникла потреба шифрувати різні типи вантажів. Згодом ці вторинні номінації знову з'явилися у 2014 році вже під час російсько-української війни й набули досить широкого вживання поза зоною бойових дій. Після повномасштабного вторгнення в суспільстві виникла потреба не зберігати радянську спадщину та тенденцію перетворення загиблих на цифри та статистику. Так, Генштаб ЗСУ запровадив заміну «вантаж 200» на напис «на щиті» для прояву поваги до полеглих [36].

*«Ми не знаємо, чи **дотягнемо до дембеля**, а якщо ні, то як **підемо на той світ...**»* [59, с.136].

У цьому реченні вжито одразу два евфемізми: *дотягнути до дембеля* та *підти на той світ*. Евфемізм *дотягнути до чогось* також характеризується неповнотою дії. У філологічному вимірі *той світ* вживається як евфемізм до загробного існування та є фразеологічною перифразою з традиційної культури.

*«А може, нас **замочать свої ж?** За норів і гонор»* [59, с. 136].

Евфемізм утворився за допомогою розширення значення. Лексема *замочити* також є жаргонізмом, яка також є зафіксованою в словнику Л. Ставицької з поданим значенням *убивати когось»* [Леся Ставицька]. Таким чином знижується напруга, адже з контексту розуміємо, що йдеться про загибель від руки побратимів.

*«...а в АТО доплюсуй неправильно – і тобі **відмінують життя**»* [61, с. 149].

Для творення цього евфемізму відбулися семантичні процеси, а саме підміна значення та метафоризація, що будується на асоціативних зв'язках між математичними явищем та життям.

«Так замріявся, що міг би не помітити, як **на тому світі опинився**» [61, с. 174].

Евфемізми, де є розмежуванням між двома світами є поширеними та мають довгу практику вживання, адже стосуються магічного мислення, релігії та міфології та є усталеними в суспільстві. Вони є тими номінаціями, котрі закріпилися в словнику й допомагають пом'якшити мовну ситуацію, коли ми говоримо про смерть.

«**Подарунок для снайпера. Ви мені ще загинете, на рівному місці**» (Карателі) [61, с. 206].

З контексту розуміємо, що *подарунок* – це легка мішень для снайпер, котра передбачає швидке влучення в ціль. Евфемізм створений за допомогою асоціацій та метафоризації.

«**Ми їх потім у три ящики з-під снарядів позбирали. Поки збирали – по кавалках, от таких кусочках, у мене цілий взвод обригався (Карателі). Збирали б зараз Юліка у два целофанових пакета, – казав Коля Бабаджанов**» [61, с. 248].

Наведені приклади уникають не лише називання смерті, а й вуалюють її жорстоку природу. Евфемізми *збирали б зараз у два целофанових пакета, їх потім у три ящики з-під снарядів позбирали* означають смерть, коли тіло було розшматоване внаслідок вибуху. Оскільки сам денотат є обширним, то і творення евфемізмів мають перифрастичний характер.

«**Куля рветься до своєї мети, бажаючи обірвати життя, спинити його, зробити людину нерухомою... Маленьке металеве паскудство, придумане для того, щоб забрати в когось чоловіка, в когось батька, в когось дитину.... Торкнувшись людини, яку люблять, поважають, про яку пам'ятають, куля починає перетворювати його.**» [61, с.540].

Варто зазначити, що перед нами евфемістичний текст, котрий наповнений виразами *обірвати життя, спинити життя, зробити людину нерухомою, забрати в когось чоловіка, куля починає перетворювати*. Усі вони інформують читача про те, що сталося, але не називають смерть прямо. Евфемізмом є перефраз, котрий хоч і детально, але завуальовано описує загибель. Заради

необхідного ефекту на читача, проте зі збереженням обережності висловлювань, автори використовують метафоризацію. Куля, котра стала причиною смерті, персоніфікується.

«Тіло загиблого стає холодним та нерухомим, м'язи кам'яніють, і в рідному місті героя з'являється меморіальна табличка або пам'ятник» [61, с. 540].

Наведений приклад є евфемізмом-реченням, котре метафорично описує явище смерті, не називаючи її прямо, що мінімізує негативний вплив на читачів.

«Моя мама казала: тато на небі» [57, с. 31].

Вислів *бути на небі* є фразеологізмом та часто вживається, коли ми намагаємось знизити напругу, говорячи про життя загиблого після смерті, відповідно до релігійних або міфологічних уявлень.

«Насправді я не знаю, де вони, як і що з ними. Знаю одне – вони вилікувались від життя» [57, с. 106].

Говорячи про смерть, часто згадується і про життя, а саме його жахи. Це створює контраст та спонукає думати про те, що людина насправді можливо у *кращому світі*. Дієслово *вилікуватися* має позитивну конотацію та розширює своє значення в словосполученні.

*«Слава Богу, ми не спалили ту самохідку – інакше це була б **військова премія Дарвіна**»* (Усе на три літери) [56, с. 20].

Гумор часто використовується під час, особливо військовими, котрим треба понизити градус хвилювання щодо можливої смерті. Премія Дарвіна – щорічна премія, котру присуджують людям, котрі загинули безглуздо. При цьому вони на момент смерті не мали нащадків та відповідно вже не зможуть продовжити свій рід. Автор використовує іронію над собою та побратимами, щоби уникнути негативних емоцій після смертельної небезпеки.

«Снайпер зняв на трасі» [56, с. 82]

Підміна значення дієслова в цьому випадку не одразу відсилає читача до факту вбивства.

Евфемізми на позначення зброї та військової техніки

У художніх текстах також згладжується тема зброю та різні види техніки.

Це зокрема пов'язано з тим, що часто гармати, боєприпаси, кулемети та танки несуть небезпеку та є безпосередньою причиною смертей. До слова, О. Януш дослідив, що танк – це евфемізм на позначення бойових машин, котрий позбувся своєї маскувальної функції, ставши загальноживаним терміном (Януш). У творах військовослужбовців, як і загалом в армійському середовищі сформувався широкий ряд позначень, що маскують смертоносний характер зброї. Оскільки технології продовжують змінювати перебіг війни, відповідно евфемізми змінюються та адаптуються. Треба зважати на те, що зброя фактично є інструментом воїнів, найменування якої вони використовують щодня, тобто є частиною буденності. Очікувано, що в таких назвах загрозливість зброї втрачатиметься. Нижче розглянемо приклади евфемізмів групи детальніше.

«На голову не падає метал, а випадкові перестрілки – то радше забавки, що не дають забути здобуті навички» [60, с. 90].

У цьому прикладі автор використовує генералізацію, або уникнути прямих називань осколків, ракет чи куль. Оскільки назва зброї переноситься на матеріал, то вона перестає бути такою загрозливою.

*«Якщо сидіти і гнити в землянках, то платіть більше, якщо **прилітає на голову**, то хоча б скажіть, за що» [60, с. 140].*

Фраза *прилітає на голову* заміняє пряме *падає снаряд* чи *влучила ракета*. Евфемізм може бути незрозумілим для тих, хто перебуває за контекстом війни, адже є пропущене слово, тому можу бути не одразу зрозумілим, що *прилітає*. Це вказує на творення за допомогою еліпсису.

«Я коли ляжу, подарунки сепарам ставлю, то можу годинами нерухомо лежати» [62, с. 305].

Подарунками – насправді є розтяжки або міни, які військові залишають ворогу. Можемо припустити, що евфемізм утворився за допомогою антифразису – загрозливе насправді ховається за приємним.

«Вогняні нитки з гуркотом вириваються із залізних шток у руках людей...» [62, с. 176].

Під *вогняними нитками* розуміють кулі (особливо трасувальні), що летять у темряві. Це образна метафора, яка пом'якшує опис небезпечності й водночас

надає йому поетичності. Фраза *залізні штуки* генералізує будь-яку техніку чи зброю. Лексема *штуки* несе знижену конотацію – внаслідок цього зникає напруга перед небезпечним денотатом.

«Як салют злетить, то Дідо може братись за роботу. О! Чуєте? *Дашка пере!*» [62, с. 536].

Походить від *аббревіатури* ДШК – кулемет Дегтярьова-Шпагіна. Можемо припустити, що евфемізм утворився за допомогою заміни на співзвучне слово. Також спостерігається підміна значення дієслова: діяльність *прати* стає означенням для *стріляти* з кулемета. Це допомагає приховати реальні жахіття стрілянини під буденним *пранням*.

«*Око Саурана... Два. Безпілотник-корегувальник висить прямо над нами*» [62, с. 248].

Це культурна алюзія на художній твір Дж. Р. Р. Толкіна «Володар пернів», де Око Саурана було символом постійної пильності. В екранізації *око* розміщено в небі фактично – це всевидяче зловіще око, яке тримає все на прицілі. Ймовірно, метафора походить із фільму, адже первинним найменуванням цього евфемізму є ворожий розвідувальний безпілотник.

«*І сталевий змії знову прийшов у рух, тягнучи довжелезне тіло з допотопних машин...*» [32, с. 176].

Сталевий змії – метафоричне уособлення колони бронетехніки. Уникнено прямого вживання *колона танків*. Евфемізм утворений за допомогою семантичного процесу метафоризації, що побудовано на асоціативних зв'язках подібності гнучкого змія та процесії бойової техніки.

«*На берег... густо лягали снаряди*» [62, с. 152].

Евфемізм утворено за допомогою підміни значень. Це лексичне пом'якшення, що зменшує активний та страшний ефект бомбардування.

«*Наявність аномалії була підтверджена, і відтепер...*» [62, с. 152].

Аномалія може означати зону дивної активності техніки чи ворожих пристроїв. На рівні словотвору це використання слів із розширеною семантикою, яке замінює конкретне *скупчення ворожих сил*.

«*Коли «кабанчики» в дорозі, краще не висовуватися*» [58, с. 99].

Ідеться про 155-мм снаряди, які свистять при польоті. Евфемізм можна розглядати як зооморфну метафоризацію. Відбуваються також словотвірні процеси (додавання суфікса *-чик-*), що додає пестливості небезпечному об'єкту.

«Без стволки, реактивки й мінометки часом можна обійтися, а от без “крил” ніяк» [56, с. 43].

Крилами під час війни часто називають дрони або БПЛА. Евфемізм утворився за допомогою метонімії, адже головна властивість такої техніки – *літати*. Оскільки для військовослужбовців важливо бачити простір згори – безпілотні апарати важливі для ефективного ведення бойових дій. Не вживаючи непрямую назву військової техніки, вони дають позитивну конотацію вторинній номінації.

«Стояли на відтягу й «чистили пір'я» перед тим, як повернутися...» [56, с. 79].

Чистити пір'я – іронічна назва процедури огляду або ремонту техніки перед бойовим виїздом. Цей евфемізм є прикладом фразеологізації.

«Бувають просто корисні трофеї: набої, гранати... і всяке таке «смачненьке» [56, с. 184].

Смачненьким насправді є трофейні боєприпаси противника, котрі потім стають корисними в бою. За допомогою розширення значення виникає номінація, що генералізує та приховує небезпечний характер боєприпасів.

«Як і «нічні очі», як і біноклі, як і половина харчів, як і розетки, подовжувачі, посуд» [60, с. 80].

Лексема нічні очі виконує роль неформальної назви приладу нічного бачення. Цей прилад постає не просто технікою, а як засіб бачити в темряві, немовби маючи ще одну пару очей з відмінними здібностями. Евфемізм створено за допомогою метафоризації.

«БК ніхто не жалів, поливаючи сепарську сторону потоками куль» [62, с. 328].

БК – аббревіатура на позначення бойового комплексу спорядження, потрібного для ведення бою.

Евфемізми, що вказують на ведення бойових дій

Окрім лексики про зброю, ще одним важливим блоком виступають евфемізми, що описують самі бойові сутички, перестрілки та обстріли. У творах це помітно особливо тоді, коли автори хочуть зменшити негативний відтінок чи перенести зону сенсу в іронічну площину. Це допомагає зберігати більш-менш буденний підхід до реалій, які є вкрай небезпечними чи разючими.

*«Серед нас є ті, хто вже **спробував війну сповна**» [60, с. 44].*

Спробувати війну в контексті пережити досвід в активних бойових діях.

Тут спостерігаємо розширення семантики дієслова, що перенесить небезпечний для життя досвід на щось більш побутове.

*«... сидимо на посту й чатуємо на **привіти від ворога**» [60, с. 90].*

Привіти вуалюють обстріли. Таким чином знімається напруга та здійснюється іронічне переосмислення можливої небезпеки. Основним способом творення тут є антифразис.

*«Чому не **влупили** відразу? Позасинали вони там чи що? Буває, по одному солдату зі всіх стволів **валять**, а тут...» [61, с. 227]*

Влупити – типове розмовне дієслово, яке, втім, ужите як евфемізм для первинної номінації обстрілу. *Валити* – знижена лексика, що пом'якшує ту ж первинну номінацію. Спостерігаємо, що поширеною є заміна прямого довгого найменування на кшталт *обстрілювати гранатометами* однією лексемою – дієсловом. Також вживаються форми *насіпати, накривати, палити, відпрацювати*.

*«Що там у вас за **тарарам?**» [61, с. 416]*

Способом творення цього евфемізму, котрий теж передає значення обстрілу є ономотопея, а саме звуконаслідування автоматної черги. Це жартівливе називання, яке скоріше асоціюється з дитячими іграми та, на перший погляд, не має загрози.

*«Журналісти знімали святковий **фейєрверк**...» [61, с. 407]*

Фейєрвек у цьому контексті означає артобстріл. Спостерігаємо творення за допомогою антифразису, адже небезпека замінюється позитивною номінацією.

*«Як тільки хтось... помічав дрон, починалась **гра «біжуча людина»**. [61, с. 152]*

Гейміфікація реальності доволі ефективний спосіб уникнути негативного досвіду, адже все уявляється не справжнім та несерйозним. Евфемізм *гра «біжуча людина»* насправді приховує загрозу для життя, коли для того, щоб вижити, потрібно швидко бігти від прицілу ворога.

«Кажуть, у вас там **двіж** постійно і ви не справляєтесь» [58, с. 166]

Двіж – молодіжний сленг, що походить від російського слова *движение*, позначає різноманітні веселі активності або ж розваги. У даному контексті означає активні бойові дії.

«**Офсайд!** – кричить Пенальті... Зараз по-іншому спробуємо!» [58, с. 126]

Евфемізм *офсайд*, по-перше, має іноземне походження (є англіцизмом), по-друге, це лексика, яка використовується в спорті, а саме у футболі на позначення *положення м'яча поза грою*. У цьому випадку приховується невдалий військовий манер, адже лексема не називає невдачу прямо. Вона не викликає прямих асоціацій з денотатом, адже вторинна номінація не є загальновідомою.

«Коригує **роботу** хлопців» [57, с. 99].

Робота – узагальнювальна номінація, що в такому випадку означає бойові завдання, котрі виконують військовослужбовці. Здійснювання обстрілів, управління безпілотником або ж керування танком дійсно може бути роботою людини, за яку вона отримує кошти, однак за допомогою генералізації справжні дії не уточнюються та приховуються.

«Чую! — відповідає хтось. **Бабах**» [57, с. 96].

Лексема *бабах*, що позначає *вибух* утворена за допомогою ономапопеї – наслідуванні звуку детонації.

«**Раптом гупнуло**» [55, с. 18].

У цьому прикладі евфемізм утворено за допомогою розширеної лексеми, адже *гупнути* вживається на позначення утворення сильного уривчастого звуку, у даному контексті гучного звуку від вибуху. Схожим евфемізмом є також *гахнути*, що приховує ту саму номінацію

«... як треба вести **«діалог» із ворогом**» [55, с. 33].

Припускаємо, що вторинна номінація *вести «діалог» із ворогом* утворена за допомогою антифразису або іронічної метафори, адже в цьому уривку

насправді описується збройне протистояння. Автор може іронізувати з приводу того, що можливий переговорний процес із ворогом – мовою зброї.

*«Ну а коли **«інтенсив»**, то що ж – аби вижити»* [55, с. 95].

Лексему інтенсив, що має латинське походження, який скоріше асоціюється з навчанням на спеціальних курсах, у даному контексті позначає особливо активні бойові дії.

*«І тут почалося справжнє **сафарі**»* [55, с. 95].

Слово *сафарі* – походить від мови суахілі та має декілька значень. У цьому прикладі лексема означає полювання, що не одразу відсилає нас до *спроби когось убити*.

*«Але ця **світломузыка** не втішає і не зворушує: смерть уночі **бавиться спецефектами**»* [55, с. 96].

Евфемізми *світломузыка* та *спецефекти* вживаються на позначення пострілів та вибухів. Ймовірно вони утворені за допомогою метафоризації – яскраві зміни кольорів (заграва від постійних обстрілів) супроводжуються музикою (постійними вибухами), що нагадує яскраве шоу або кадри із фільму.

*«Щільненький приватний сектор, частково вже **«розібраний» артилерійським вогнем**»* [55, с. 103].

Розібраний применшує справжній денотат – *зруйнований*. Припускаємо, що евфемізм утворено за допомогою літоти, щоби применшити деструктивні наслідки бойових дій.

*«Ми закивали. **«Робити роботу»** в розумінні Юрка – це, звісно ж, про бойові завдання»* [55, с. 58].

У поданому уривку автор одразу пояснює значення поданого евфемізму. Він утворений із допомогою тавтології – словотвірного процесу.

Евфемізми на позначення поранення

Поранення менш табуйовані, ніж смерть, однак у військових реаліях автори теж прагнуть уникнути надмірно натуралістичних описів ран і крові. Військовослужбовці використовують евфемізми, щоби пом'якшити діагнози поранень і психологічних травм, щоб мінімізувати стрес, а подекуди вдатися до гумору. Тому у творах спостерігаємо такі евфемізми даної тематики:

«Четверо 300-ті, навряд на КПП, переважно контузії» [55, с. 53].

Як уже зазначалося раніше, кодування має початок від часів Афганської війни. Число 300 часто зустрічається в текстах на позначення пораненого. Засобом творення цього евфемізму є числова номінація.

*«Й от він збирає рюкзак, віддає мені пакетик із барбарисками, стримано дякує за порядність, бажає **вціліти й не втратити голову...**» [59, с. 23].*

Засобом творення евфемізму *втратити голову* є фразеологізація, його використовують у значенні збереження здорового глузду та об'єктивного сприйняття дійсності. У даному контексті йдеться про психічне здоров'я бійців під час бойових дій, яке може бути погіршене як унаслідок фізичних чинників, так і через загальний перебіг служби. Тут можна говорити про внутрішню трансформацію значення: фразеологізм, відомий із мирного життя, застосовано у військовій сфері, однак мовець досі не називає негативні наслідки для здоров'я прямо. Також поданий евфемізм *вціліти*, тобто залишитися цілим, неушкодженим, утворений за допомогою афіксу.

*«Дрон заробив **невеликий осколок у ногу**» [61, с. 230].*

Насправді йдеться про небезпечне ураження металевим фрагментом. Тут ми маємо приклад семантичної трансформації, яку можна трактувати як поєднання метонімії і розширення сенсу. Тобто дієслово заробити виконує функцію делікатного пом'якшення бути травмованим.

*«Зайця кинуло на стіну, і він повільно сповз по ній, **фарбуючи стіну яскраво-червоним**» [61, с. 555].*

Спостерігаємо метафоричне перенесення кольору речовини – крові. Автор розраховує на те, що за допомогою асоціацій уява читача сама домалює трагічні подробиці.

*«Мовчун, ти на гражданці можеш нехіле бабло косити. **Іди працювати барменом. У тебе будуть найсмачніші шейки!** — вигукнув Заєць» [61, с. 555].*

Подекуди гумор застосовується навіть у випадку психічних наслідків поранення. Тремор, що міг виникнути внаслідок контузії чи стресу, перевертається на жарт про змішування коктейлів. У результаті сам факт поранення чи контузії не проголошується, а залишається в підтексті: у фокусі –

іронія, яка приховує тяжкість наслідків війни. Далі в тексті це призведе до того, що військовий із контузією розстріляє своїх побратимів.

«Коли я говорив із цивільними про ПТЗ, то вони посміхалися і перепитували» [55, с. 251].

ПТЗ є аббревіацією посттравматичного зростання. Помітно, що така форма є маскувальною, оскільки не відсилає до діагнозу напряду, а потребує контекстуальних знань.

Абревіація – поширений словотвірний процес у воєнній мові. Доречно буде згадати про одну з художніх книг, котра стала полем для збору евфемізмів. Дмитро Крапивенко у своїй збірці армійських замальовок “Усе на три літери” буде оповідь навколо лексем, котрі складаються з відповідної до назви кількості літер. Він жартома пише, що “не буде перебільшенням сказати, що в армії – все на три літери”.

Евфемізми на позначення алкоголю

Як відомо, військовий статут забороняє вживання спиртних напоїв на бойових позиціях, проте реальна ситуація часто відрізняється. Цілком логічно, що в мові військовослужбовців існує багато слів та фраз, що допомагають приховати або пом’якшити факт уживання алкоголю, аби не дискредитувати бійців.

«... у якому зрадницьки подзенькує «горюче» [59 с. 59].

Тут спостерігаємо семантичне звуження лексеми *горюче*, котра позначає матеріали, об’єкти та рідини, що можуть горіти, та стосується технічної термінології. Непряме називання алкоголю знімає відповідальність із промовця та надає відчуття, ніби йдеться про звичайне пальне, а не заборонений у бойовій ситуації продукт.

«Клуб любителів сорок плюс, розбираючи намет, знаходить кілька пляханів» [59, с. 64].

Тут автор утворив цілий іронічний парафраз на позначення групи людей, котра полюбляє випити. *Сорок плюс* відсилає до градусів міцності спиртного.

«Перші — це переважно сімейні й аватару» [59, с. 18].

Евфемізм *аватар* – є військовим жаргонізмом на позначення п’яних

солдатів в армії. Він утворений метафорично, адже аватарів індуїзму або персонажі з фільму «Аватар» 2009 року мають синій колір шкіри, котрий також часто притаманний людям залежним від алкоголю.

*«Візьмемо **полтораху** й підемо під міст, там у пацанів виміняємо... А ти візьми **пузир**. Пароль знаєш?»* [58, с. 219].

Слово *полтораха* приховує, що це конкретно 1,5-літрова пляшка спиртного, а не звичайна тара з водою чи лимонадом. Подібно функціонує і лексема *пузир* – розмовний евфемізм для пляшки міцного алкоголю. Ці утворення належать до жаргонних елементів, що вони пом'якшують та роблять розпиття алкогольних напоїв буденним явищем.

*«Та в мене ж **факел**, — загризаю цибулею, але це так собі лайфгак»* [55, с. 106].

Як згадувалося раніше, алкоголь часто постає «горючою речовиною». Оскільки після вживання лишається непристойний запах – перегар, то його можна назвати вогнем (*факелом*), що несе за собою шлейф. Цей евфемізм побудований на стійких асоціативних зв'язках, тому ми можемо стверджувати, що методом його творення є метафоризація.

Евфемізми на позначення фізіологічних процесів

Теми, що стосуються відвідування туалету, тілесності, сексуальності традиційно належать до делікатних у різних культурних середовищах. У воєнному контексті, де обмежені побутові зручності, базові потреби часом не задовольняються, побут розділений із побратимами, відсутній особистий простір, а повсякденний комфорт залишає бажати кращого. Автори часто звертаються до евфемізмів, аби не шокувати читача надмірно грубими чи відвертими згадками.

*«І, врешті, який кайф до **нужника** виходити в капцях, а не в гумових чоботях»* [59, с. 35].

Нужник – розмовне слово, котре вживається на позначення туалету. Варто зауважити, що воно часто вказує на менш гігієнічне та привабливе місце, аніж вбиральня у звичайному розумінні.

*«Ми наїдалися, але одразу **бігли «на дальняк»**»* [59, с. 58].

Бігти на дальняк ще одна лексема, котра означає ходіння в туалет. Припускаємо, що вторинна одиниця утворилася за допомогою семантичних (метафора) та словотвірних процесів.

«На мить я уявляю, як завтра вранці **робитиму свої темні справи, сидючи дупа до дути з іншими**» [59, с. 14].

Робити свої темні справи – вираз, котрий означає випорожнення. Автор уникає прямої назви й вживає фразеологічну перифразу, що має гумористичне забарвлення. Припускаємо, що евфемізм утворено за допомогою генералізації. Така лексична конструкція – навмисно таємнича, що допомагає пом'якшувати груба явище.

«Від кількості негарних оголених тіл до горла **підступає ранкова тушонка**» [59, с. 45].

Замість ужити не зовсім приємне *нудити*, оповідач створює образ *підступає тушонка* – цілком зрозумілий при мінімальному аналізі. Тут вираз реалізує своєрідний метафоричний обхід: тушонка, яка рухається всередині організму, натякає на блювоту, однак це не звучить грубо чи відразливо. Крім того, такий зворот має додатковий гумористичний відтінок, адже тушонка (іще й ранкова) – типове явище армійської кухні.

«Но ви ж після війни додому повернетесь? **А у вас висить!** Нахера ти жінці такий потрібний будеш?» [61, с. 53].

Евфемізм *у вас висить* використовується на заміну чоловічих проблем зі здоров'ям – статевої дисфункції (імпотенції). Він утворений за допомогою еліпсису, адже називання проблеми або статевого органу пропущене.

«Попри побутування жартиків про **«тактичний запах»**...» [55, с. 191].

Припускаємо, що евфемізм *тактичний запах* приховує сморід, котрий може з'являтися в бліндажах. Утвореним способом вживання штучної термінології.

«Дід заходився допомагати якійсь самотній жінці по господарству та і **стрибав із нею в гречку**» [55, с. 160].

Евфемізм *стрибати в гречку* є загальноновживаним з козацьких часів фразеологізмом котрий позначає позашлюбний зв'язок. Оскільки зради – табуйована та засуджувана тема в суспільстві, то часто виникають номінації,

котрі пом'якшують або вуалюють описане явище.

«Жриця кохання мала б знатися на таких речах... Але ніт, не той рівень освіти в гейш слобожанських стенів» [59, с. 160].

Часом у воєнних текстах з'являються евфемізми на позначення жінок, котрі надають інтимні послуги. Подані приклади утворенні за допомогою іронії, розширення значення та елевації, адже конструкції підносять престиж цієї професії.

Евфемізми на позначення простору

«ЛБЗ — це занадто абстрактно. Так, є нуль, передок, лінія фронту, ленточка — і це все теж розмовні форми» [55, с. 91].

Яскравим прикладом є лексема *передок*. Зменшений суфікс -ок у слові ніби пом'якшує точку найбільшого ризику – лінію фронту. Така зменшено-пестлива номінація нагадує про небезпечність, але звучить буденно. Схожою логікою мотивується і вираз *на нулі*. Тут фігурує символічна цифра «0», що означає найгарячішу точку – пряме зіткнення з ворогом. У такий спосіб створюється цифрово-кодовий евфемізм. Точне походження цього військового сленгу невідоме, тому лексема стає полем для авторських концептів. Наступний евфемізм *ленточка* натякає на тонку лінію між передовими, втім не лякає словосполученням на кшталт *смуга вогню*. Як і *передок*, цей евфемізм маскує смертельний ризик під зменшений, буденний образ.

«Це називається захопленням сірої зони...» [59, с. 88].

Сірою зоною військові називають територію, котра знаходиться між двома сторонами конфлікту. Частіше за все вона є часто обстрілюваною, небезпечною та неконтрольованою. Там залишається жити цивільне населення, тому перебування на цій території є небезпечним для життя.

«Навіть тоді, коли «зеленкою» проходжуються розвідники і сповіщають, що ніяких слідів не виявлено, ми знаємо: ворог близько» [59, с. 90].

Зеленка – лісосмуга чи чагарник, куди може сховатися розвідка. Ця територія сповнена небезпек та неприємностей від ворога. Евфемізм створений за допомогою метонімії, адже зелений колір насаджень відображається в назві.

Наступними прикладами є лексеми, утворені за допомогою аббревіації:

ППД (пункт постійної дислокації), *ВОП* (взводний опорний пункт) та *КСП* (Командно-спостережний пункт). Це важливі стратегічні місця під час бойових дій, про які не бажано знати комусь, окрім вузького кола бійців. В іншому випадку пункти можуть потрапити під знищення ворогом.

Евфемізми на позначення ворога

Тема ворога у військовому дискурсі привертає особливу увагу, адже напряду називати російські війська іноді небажано з різних міркувань: від інформаційної безпеки до емоційних. Сформувалися цілі ряди лексем, що уникають називання противника. Звісно ж вживання евфемізму на позначення ворога потребує відповідної комунікативної ситуації, адже в інших випадках поширеним є вживання дисфемізмів.

*«Перша затяжка сильно вдарила в голову, і навколишній світ зник.... **Іуда в торбі**»* [61, с. 124].

У цьому прикладі зрадника або ворожого диверсанта ототожнюють із біблійним образом Іуди. Це демонструє творення евфемізму за допомогою антономазії – ім'я історичного чи міфічного персонажа використовується замість загальної характеристики зрадника, ворога.

*«**Язика брали.** Базу нашої арти шукають. А штаб, напевно, уже вирахували.»* [51, с. 147].

Поданий евфемізм означає захоплення полоненого. Він утворений за допомогою різновиду метонімії – синекдохи, адже ворога замінює лише частина його тіла – язик. Це пов'язано з тим, що головну користь, яку можуть отримати від бранця – секретну інформацію.

*«А якщо б виявилось, що загинув російський офіцер, то це стало б додатковим доказом того, що **«іх там єсть»**....* [61, с. 490].

Нерідко автори використовують кальковані звороти на кшталт *іх там єсть* що переграє російську пропагандистську формулу *іх там нет*, що була особливо вживаною на початку російсько-української війни, коли влада РФ заперечувала перебування своїх військ на території України. Подібна конструкція вживалася на початку російсько-української війни, зараз же її актуальність зменшилася.

*«Але дуже дивно, що **державо-агресор** подібних прикладів у своїй культурі*

не має» [59, с. 246].

Замість конкретної назви ворога вживається узагальнена і водночас оцінково забарвлена формула. У такий спосіб уникається пряма обвинувачувальна форма та називання країни. Евфемізм утворений за допомогою словотвірного процесу – складання.

«... який не приховував своїх симпатій до «тієї сторони», але за гроші старанно лагодив машини нашим військовим» [55, с. 159].

Творення евфемізму *тієї сторони* характеризується використанням прономіналізації, адже в лексемі вживається вказівний займенник *тієї*, що також означає розширення значення.

Евфемізми на позначення армійського середовища

Цікавою для дослідження, є тематична група евфемізмів, котрі не пов'язана напряму зі зброєю чи бойовими діями, але утворилися для щоденного функціонування у військових реаліях. Йдеться про стосунки між бійцями, дисциплінарні порушення, неправильно прийняті рішення, бюрократичну тяганину та інші речі, де армія постає як недосконале середовище.

*«Чи не **кинеш свою зброю** під час першого обстрілу?»* [59, с. 34].

Одним із найпоширеніших різновидів у цьому аспекті евфемізмів є прихована номінація *кинути зброю* замість *дезертувати*, а значить порушити дану присягу, що утворилася шляхом розширення значення.

*«Ну це повний **абзац**»* [58, с. 26].

Поданий приклад має яскравий евфемістичний підтекст, що ховає грубий еквівалент. Це різновид лексеми, де обценне слово замінено схожим за ритмічною будовою, але більш прийнятним. Тут також відбувається підміна значення: *абзац* передає ідею краху та кінця.

*«Хіба **піз... рез** якийсь почнеться»* [61, с. 494].

Поданий евфемізм створено автором за допомогою фонетичних процесів, а саме – графічних пропусків. *Піз...рез* – усічена форма обценної лексики, уникає надмірної грубості в тексті.

*«Поки терикон не візьмемо, будемо **мати менінгіт** — от такий! — Панда розвів руками, показуючи розмір клопоту»* [61, с. 183].

Вислів мати менінгіт іноді використовується для позначення серйозних проблем. Тим самим, за допомогою назви психоневрологічного розладу завуальовується думка «постійно будемо мучитися із цим клопотом». Така номінація може бути випадком псевдонаукового перенесення. Такі жартівливо-побутові діагнози переносять негативну конотацію на назву хвороби.

«Перший раз ми звалювали двома групами» [59, с. 86].

Тут звалювати постає м'якою формою *відступати*. Знову ж, назвати відступ прямим терміном *відступ* може бути емоційно важчим та більш принизливо, а розмовне *звалювати* звучить не настільки докірливо. Це чудово ілюструє, як відбувається заниження серйозності – мейозис – через побутову лексику.

«І трапився один момент, під час якого Кемел, як прийнято казати на Сході, «втратив обличчя» [55, с. 75].

Втратив обличчя – одночасно передає соціально-психологічну ганьбу. Тут відбувається розширення значення: замість позначення факту *зробив щось недостойне* маємо метафоричний евфемізм. Автори К. Аллан та К. Беррідж також згадують це евфемізм у своїй монографії. Вони одразу пояснюють, що *to lose face* – це стала метафора, яка відсилає до публічного образу. Втрата обличчя – руйнування цього образу, що спричиняє відчуття сорому [43, с. 18].

«... я давав волю тому, щоб називати речі своїми іменами...» [55, с. 85].

Називати речі своїми іменами – усталений вислів, у даному контексті він передбачає, що *свої імена* – подекуди обценна лексика, тому ця фраза ніби легітимізує та підвищує статус їхнього використання. Це вказує на творення евфемізму за допомогою семантичного процесу – елевації.

«Бунгало — 4-5-0, Дорога — 4-5-0, Левий — 4-5-0», — чулося з радейок» [61, с. 205].

Така форма потрапляє до категорії цифрових евфемізмів. Водночас аббревіацію, адже *4-5-0* не лише кодує відсутність проблем, а й усуває безпосереднє згадування можливих небезпек.

«Практично всі до цих «мурчань» ставляться вкрай іронічно» [55, с. 123].

Іноді автори навіть граються з образами, щоби приховати чи

нейтралізувати певні явища групової поведінки. Вислів *мурчання* може позначати розмови на злочинному жаргоні, але названо їх м'якою вторинною номінацією. Це явище антифразису, яке пом'якшує негатив та уникає прямої згадки про злочинну приналежність мовців.

«... наперед виїжджає невелика група офіцерів, яка має в дуже короткі терміни вирішити питання розміщення чималого «організму» [55, с. 154].

Організм – генералізований евфемізм, котрий вживається у випадках, коли автор не бажає розкрити справжню чисельність підрозділу з міркувань безпеки.

*«І тут от цей **завтрак марсіанського туриста!** Там, у цій банці вже якийсь «чужий» міг завестись, стільки часу вона стоїть» [61, с. 55].*

Завтрак марсіанського туриста позначає сумнівну страву або банку з простроченим вмістом. Зіпсована їжа прихована за іронією та метафорою, яка пом'якшує огиду та небезпеку від несвіжої їжі.

*«От у першому батальйоні **зальот так зальот**» [55, с. 141].*

Розмовна лексема *зальот* належить до евфемізмів, що вказує на проступок, але звучить не надто докірливо. Евфемізм утворений за допомогою редуплікації.

2.2. Функції евфемізмів у прозових творах

Перш ніж зануритися у функціональний аналіз, варто згадати, що евфемізми у військовій прозі виникають не тільки з авторського задуму, а й відображають дійсні мовні практики при бойових діях. Щоб узгодити поняття і впорядкувати спостереження, доцільно звернутися до семи функцій евфемізмів, окреслених у класифікації В. Великороди: вуалітивної, кооперативної, превентивної, риторичної, елевативної, конспіративної та дистротивної. Ця схема дозволяє глибоко проаналізувати великий перелік конкретних евфемістичних найменувань, зафіксованих у військових творах. Проте слід розуміти, що функціональні межі евфемізму інколи розмиваються: одне й те саме слово може водночас бути і вуалітивним, і кооперативним, і навіть мати приховану дистротивну дію.

Найочевидніше у воєнних текстах проявляється *вуалітивна функція*,

котра пом'якшує негативну реальність та неприємні речі, котрих вдосталь на війні. Це в більшості стосується лексем на позначення зброї: *метал, подарунки, вогняні нитки, залізні штуки, 200, Дашка пере, друшляк, око Саурана, сталевий змій, аномалія, кабанчики, смачненьке*; бойових дій: *привіти від ворога, гарячий спалах, тарарам, феєрверк, гра "біжуча людина"*; позначення ворога: *язика брати, їх там єсть. держава-агресор, тієї сторони*.

Дуже показовою є й **превентивна функція**, що віддзеркалює магічне мислення. І на полі бою, і в реальному житті люди часом бояться напряду промовити слово *смерть*. Звідси такі висловлювання: *вирвати душу з тіла, піти на той світ, на небі, відмінусують життя*. Сюди ж відносимо евфемізми, що описують фізіологію, оскільки дана тема є табуваною та прийнята та обговорення: *робити темні справи, до горла підступає ранкова тушонка, відлити, у вас висить, п'ята точка, стрибає із нею в гречку*; поранення: *не втратити голову, заробити невеликий осколок, фарбувати стіну яскраво-червоним*.

Цікавим є вираженням **елевативної функції** в прозі військовослужбовців, котра подає неприємні або соціально засуджувані аспекти реальності в більш позитивному світлі. Прикладами є номінації на позначення тем, пов'язаних із сексуальністю: *стрибає із нею в гречку, жриця кохання, гейша слобожанських степів*; вживання обценної лексики: *називати речі своїми іменами*, здача позицій, відступ: *кинути зброю, звалювати та загальні ситуації невдач: абзац, піз...рез, офсайд, зальот так зальот, втратити обличчя, мати менінгіт*. Також піднесеною стає участь у бойових діях, найменування зброї, що нівелює їхній згубний вплив та набуває позитивної конотації: *двіж, подарунки, смачненьке, світломузика*.

Також доволі поширеною у вживанні є **кооперативна функція**, котра часто використовується заради уникнення комунікативного конфлікту. Часто зі позначення застосовуються на позначення недосконалостей колег: *клуб любителів сорок плюс, аватары, втратити обличчя, називати речі своїми іменами*.

Конспіративна функція безпосередньо пов'язана із «кодуванням»

інформації, щоби зробити її незрозумілою для сторонніх або приховати реальні відомості. Військова лексика багата на такі слова, адже має досить багато інформації, котру необхідно приховати від ворога або сторонніх вух. У часи гібридної та повномасштабної війни це робити набагато важче, адже багато людей з невійськових сфер долучені до воєнних дій. Як ми вже згадували раніше, евфемізмам притаманно втрачати свою функцію і починає прямо відсилати до денотата через часту вживаність. Прикладами є числові індекси: 200, 300, 4-5-0; слова на позначення простору: *зеленка*, *сіра зона*, *ППД*, *ВОП*, *КСП*, *ленточка*, *нуль*.

Спостерігаємо, що подекуди евфемізми згадуються декілька разів в групі з різними функціями. Це можна пояснити тим, що часом неможливо провести чітку межу між визначенням функцій, проте в той же час деякі евфемізми дійсно мають декілька ролей. Наприклад, евфемізм *двіж*, що позначає активну участь у бойових діях, пом'якшує даний денотат, а також зображує це в позитивному світлі.

Варто зауважити, що серед евфемізмів ми не знайшли тих, котрі вживаються з *дистортивною* або *риторичною функцією* на відміну від інших досліджень, де сферою вживання воєнних евфемізмів були ЗМІ, публічні політичні промови, блоги [2, 13]. Можемо зробити висновок, що у проаналізованих текстах евфемізми не вживаються з наміром вплинути на читача або спотворити інформацію.

Як підкреслює О. Похилюк, евфемізми в романах чи новелах нерідко стають одним із ключових засобів мовної виразності авторського тексту [26]. Евфемізм у художньому дискурсі може слугувати вираженням ідіостилію автора. Показовим прикладом є цитата “Офсайд! — кричить Пенальті в простір”. Евфемізм *офсайд* на позначення, що належить до футбольної термінології, застосований, щоб досягти стилістичного ефекту, адже псевдонім героя *Пенальті* має таке ж походження.

Висновки до розділу 2

Проаналізовані прозові твори письменників-учасників бойових дій (Артема Чеха, Влада Якушева, Володимира Тихого, Валерія Пузіка, Дмитра Крапивенка) демонструють велику кількість евфемістичних засобів, якими послуговуються автори для відображення складних і небезпечних реалій війни. Розподіл на тематичні групи (смерть, зброя й техніка, бойові дії, поранення, алкоголь, фізіологія, простір, ворог, армійське середовище) дав змогу чітко побачити різні аспекти фронтового життя. Також було проаналізовано творення та функції зібраних вторинних номінацій.

До словотвірних особливостей зараховуємо засоби кодових найменувань, метонімічне й метафоричне перенесення, фразеологізацію, іронію, генералізацію, еліпсис, літоту, аббревіацію, розширення семантики. Розглянуті евфемізми містять такі функції: вуалітивну, кооперативну, превентивну, елевативну та конспіративну.

У межах воєнної прози евфемізми не лише пом'якшують грубі чи різючі реалії, а й часто виявляють елементи створення мовного образу. Евфемізми можуть промовисто вказувати на компас морально-етичних цінностей та загальної культури людини у житті, тож автори активно використовують це для стильової передачі характеру своїх героїв. Відтак евфемізми мають тісний зв'язок із поетикою твору: мовець кодує трагічні, важкі теми, зберігаючи цілісність та виразність загального стилю.

РОЗДІЛ 3. ЕВФЕМІЗМИ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ БОРИСА ГУМЕНЮКА, ЯРИНИ ЧОРНОГУЗ, МАКСИМА КРИВЦОВА, АНАТОЛІЯ ДНІСТРОВОВОГО, ПАВЛА ВИШЕБАБИ

В українському воєнному дискурсі останніх років поезія стає все більш поширеною, адже ліричний текст дозволяє зосередитися на внутрішніх переживаннях, підсвідомих страхах і духовній трансформації митця під впливом екстремальних подій. У поетичних текстах тема війни рідко називається одноманітно чи буквально – навпаки, поети вдаються до евфемізмів, тропів, інтертекстуальних метафор.

3.1. Тематичні групи евфемізмів у поезії

Як і у прозі, евфемізми у поетичних творах можна поділити на тематичні групи вживання. У цьому підрозділі ми детально розглянемо кожну з них та визначимо методи творення.

Евфемізми на позначення смерті

*«Сіверський Донець на початку мого століття
ти став **Стіксом** на якому рибалють рибалки»* [60, с. 39].

У цій частині Сіверський Донець постає як Стікс, ключова річка грецької міфології, через яку переправляли душі померлих у царство Гадеса. Таке

співвіднесення свідчить про ритуально-міфічну алюзію: замість того, щоби прямо сказати про велику кількість смертей на війні, поетка звертається до образу кордону між життям і смертю, демонструючи, що річка стає метафорою переходу в інший світ. Це фразеологізація, адже денотат приховується за античним символом неповернення із життя. Пізніше у вірші Сіверський Дон також називається Летою – річкою, яка означає «піти у вічність, забуття», тобто «загинути без можливості повернутися з іншого світу».

Також у поезії використовуються евфемізми на кшталт віддати життя, загубити життя. Життя тут перетворюється на річ, яку можна загубити або віддати. На нашу думку, форма віддати життя набуває піднесеності та жертвовності, тоді як *загубити життя* навпаки постає рутинним. Відомим є також вислів *лягти в землю* – метафоризована форма загибелі із фольклорною традицією.

*«щоб спалити на вогнищі
це **передпекло** для сміливих»* [60, с. 17].

У поезії *передпекло* набуває значення наближення до смерті. Замість *небезпечних боїв* авторка вживає магічно-релігійну алюзію *передпекло*. Це новотвір, що поєднує корінь *пекло* зі префіксом *перед-*, вказуючи, що люди тут на межі смерті, але саму смерть не названо.

*«і вдягаю речі **того, кого вже немає**»* [60, с. 58].

У даному прикладі нейтральне дієслівне слово – *немає* – допомагає не говорити про загибель прямо. Читач підсвідомо розуміє, що *немає* означає фізичну відсутність у світі. Також авторка уникає прямого називання особи померлого, використовуючи вказівний займенник.

*«століття тому **мішок 200** назвали б білим саваном для ангела в плоті»* [60, с. 76].

Авторка свідомо зіставляє грубу військову формулу *мішок 200* з піднесеним образом *саван для ангела в плоті*. Обидва евфемізми означають річ, у котрій перевозять померлого. *Ангел у плоті* сильно контрастує з кодовим *200*. У поетичному тексті це дозволяє уникнути прямого «трупний мішок».

«є мільярди траєкторій якими вона може схибити

але куля завжди прилітає влучно» [60, с. 55].

Опис смерті тут перенесено на персоніфіковану кулю, яка *не схибить*. Замість *вони помирають від кулі*, наголошується, що *куля* діє неминуче. Це метафора, що ховає смерть за непереборною логікою польоту кулі.

«Чоловік підірвався на міні

Кажуть не було що в домовину покласти» [53, с. 69].

Речення, яке фактично говорить про страшну загибель із повним руйнуванням тіла. Проте немає жодних яскравих сцен, лише евфемістичний натяк. Опис жахливого стану тіла обходиться непрямою формулою, яка викликає в читача мимовільний шок, але не називає *рештки, частини* тощо.

«Ти маєш забирати хороших хлопців

розміром 50 см на 50 см» [56, с. 179].

Це метафора зведена до розміру. Її емоційний ефект – шок, але без натуралізму. Семантично близько до фрази з минулого прикладу, однак із більш відчутною конкретністю через параметри *50 см на 50 см*. Такий опис – теж перифраза втрати тіла, метафоризація.

«На вулицях і на полях з'являлись нові Голгофи» [56, с. 15].

Нові Голгофи – алюзія на місце страти Христа, тепер це фронтові чи міські місця, де гинуть люди. Смерть переводиться в сакральний контекст. Евфемізм створений за допомогою антономазії – перехідного вживання власної назви.

«Заплющують очі вічно юному бійцеві» [60, с. 17].

Вічно юний босць – оксюморон, адже він не старіє через свою загибель. Поет не говорить мертвий чи загиблій, залишає лише натяк поховальну традицію – *заплющують очі*.

«Люди що змінюють одне одного ніби стрілки годинника

і носять форму під колір трави та муру» [60, с. 34].

У цьому уривку військовослужбовці зображено метафорично: *люди що носять форму під колір трави та муру*. З контексту твору розуміємо, евфемізм що *мінюють одне одного ніби стрілки годинника* описує не ротації, а постійні смерті військовослужбовців.

Евфемізми на позначення емоційного стану

Як вже зазначалося раніше, поезія – часто є консолідованими роздумами та емоціями її авторів. Часом військові через специфіку роботи уникають вираження емоцій та прямого означення того, що вони відчують. Це породжує евфемізми, котрі маскують та пом'якшують справжні переживання.

«світ став чесним коли всі хто загинули і всі хто втратили стали жити післяжиттям» [60, с. 32].

Слово *післяжиття* функціонує як маркер зміни емоційного стану: замість сказати *всі переживають посттравматичний період*, поетка вживає неологізм *післяжиття*, натякаючи на якийсь метафізичний стан, куди переходять як загиблі, так і живі. Це евфемістична згортка психологічних травм: зрозуміло, що йдеться про глибоку зміну в душі людей.

*«епоха зніматиме пробу із наших вір:
вкоротила рідню, і країну, і скарб, і зір»* [52, с. 15].

Фраза *знямати пробу із наших вір* часто вживається замість ситуації, коли людина переживає страждання та підрив емоційної рівноваги. Автор користується релігійно-метафоричним виразом проба віри – це евфемістичне покриття важкого психологічного тесту, стресостійкості тощо. Це додає піднесення і уникає надмірної констатації емоційних страждань.

«ніхто не помітив як став я скляним і прозорим» [54, с. 60].

У цьому прикладі за допомогою метафоризації автор передає свій психоемоційний стан. Під *скляним і прозорим* мається на увазі психологічна крихкість та емоційна виснаженість ліричного героя.

Евфемізми на позначення простору

«і все чого хочеться – ступити на зниклі ґрунти які були комусь із наших домом» [60, с. 80].

Замість конкретного *окуповані території* авторка вживає таємничі *зниклі ґрунти*. Така формула ілюструє розширену метафору: ґрунт як символ упевненого підґрунтя, котре *зникло*. Цей мовний хід виконує евфемістичну функцію – не проголошувати прямо, що ми втратили рідну землю, а підкреслити її зникнення з поля зору.

«ця пісня невпинно звучить у цій країні червоно-жовтої зони» [60, с. 62].

У військовому мовленні існує поділ на сектори. Червона зона є найнебезпечнішою, де є великий ризик загинути. Жовтою зоною є місце відносно захищене від супротивника, адже є укриття, яке теж може потрапити під обстріл. Авторка пише про те, що країна складається із цих двох зон, тобто де немає безпечного місця і скрізь є вірогідність загинути.

«на лінії що ділить дві ідеї від крові чорніє сніг удосвіта згряя вороння просвіає останній гімн переможених» [54, с. 76].

Така лексема уникає прямого називання лінії фронту, це дозволяє одразу не викликати негативних асоціацій у читача, а наголосити на ідейному конфлікті двох сторін.

До цієї ж тематичної групи належать згадувані в прикладах із прози *сіра зона*, *зеленка* – типові військові евфемізми для небезпечних нейтральних просторів або лісосмуг.

Евфемізми на позначення зброї

«понад водою твоєю літають озброєні птахи із металу» [60, с. 39].

У наведеному фрагменті *озброєні птахи із металу* виступають евфемістичним образом сучасних бойових літальних апаратів або, найімовірніше, безпілотників. Замість того, аби прямо сказати *БПЛА* чи *дрони*, поетка обирає метафору *птахи*, підсилену означенням *озброєні з металу*. Схожими евфемізмами також є *металеві чорні птахи* та *чайка металу* зі збірки Максима Кривцова.

«Цілься правильно

Каже мені залізняка» [53, с. 48].

У цьому прикладі зброю, можливо, автомат чи гвинтівку, названо залізкою – розмовною, зниженою лексемою, яка робить військову небезпечну річ шматком металу. Подібний спосіб творення називаємо лексичним зниженням, коли вбивча річ постає як буденна.

«Чотири ручних фанати які крадькома визирали з підсумка» [53, с. 11].

Тут маємо евфемізм ручні фанати – вірогідно, евфемістичну назву ручних гранат. Можливе походження вторинної номінації *фанати* від назви гранат «Ф-1» або через іронічну співзвучність гранати та фаната.

«Встигнеш іще зі свого калаша **потатакати**» [53, с. 28].

Конструкція *потатакати* ймовірно, наслідує звук пострілів. По суті, це оноματοпея, що виступає жаргонним варіантом *постріляти*. Калаш – жаргонізм, що позначає автомат Калашнікова.

«і повзе та змія непокори повз караван сталевих верблюдів... надворі б'ються між собою **металеві дракони**» [56, с. 157].

Обидва фрагменти зображають військову техніку через зооморфні метафори. Це створює атмосферу епічного протистояння. Сталеві верблюди відсилають до повільних, навантажених істот, тоді як металеві дракони наголошують на руйнівній силі. Уникнення назв танк, міномет чи бронетранспортер дає змогу читачеві зануритися у фольклорно-героїчний простір без прямого зв'язку з реальністю.

«У місті було нас сто тисяч тіл,
нездатних спинити **залізних стріл**» [52, с. 34].

Залізні стріли в даному контексті є ракетами, снарядами чи кулями, тобто більш руйнівною зброєю, ніж звичайна стріла. На нашу думку, тут евфемізм утворено за допомогою літоти, адже небезпечність денотата применшується.

«Не в білих халатах – у формі з брудними літерами тут країну **зишвають голками крупнокаліберними**» [52, с. 13].

Тут автор говорить про *крупнокаліберні голки*, що також є прикладом літоти, адже величина зброї (куль або снарядів) стає меншою. Вони *зишвають країну*, наче це швацька робота, що загалом має позитивну конотацію *творення чогось*. Евфемістична сила такого звороту уникає буквального *розстрілюють* і замінює його витонченим порівнянням.

«Дім твій іще **не засипав град**, не зміла фосфорна злива, мила, ти вичерпала ліміт на власне різдвяне диво» [52, с. 23].

У цьому уривку з першого погляду, природне явище *засипав град* стає евфемізмом. Сусідня лексема *фосфорна злива* вказує на те, що насправді йдеться про обстріл, а саме реактивними установками залпового вогню «Град».

Евфемізми на позначення бойових дій

«Влупив йому **дві двійки**

Як учитель геометрії

На уроці фізики

У незахищене місце

Під бронезилет» [53, с. 58].

Вираз *влупив дві двійки* фактично описує два постріли чи два влучення в противника, але подано в іронічній формі шкільних оцінок. Замість прямого *зробив два смертельних постріли* маємо напівжартівливу підміну.

«Патрони несуть Херувими

в посадку насипають Серафими» [56, с. 53].

Автор використовує релігійний образ ангелів — Херувимів та Серафимів, які зазвичай несуть світло й добро, для пом'якшення факту обстрілу. Тут присутній антитезис, адже сакральне протиставляється руйнівному. Окрім цього, тут також вжита лексема *насипати* зі зсунутим значенням.

«ще мить і піде дощ і посіється посічене насіння металевих дерев» [53, с. 154].

Поданий приклад є евфемізмом, утвореним за допомогою метафори. Металеві дерева можуть бути гарматами, мінометами чи іншою зброєю, а його насінням є снаряди та осколки, котрі вона випускає. Лексема *посіє* первинно також має позитивну семантику, котра допомагає вуалювати та зменшити напругу на відміну від прямих номінації *стріляти, вибухати*.

«Ляхміття пошматованих небес, які давно не лагодила тиша» [52, с. 22].

Поет ілюструє картину *пошматованого неба*, викликаючи асоціацію з постійним безперервним бомбардуванням, на що нам також вказує вислів *не лагодила тиша*. Способом творення є метафоризація з елементом персоніфікації.

*«у всіх війнах, що не скінчилися, заведено мовчати про **плоди війни**» [60, с. 76].*

Вираз *плоди війни* подається в контексті чогось забороненого для відкритого обговорення. Замість прямих найменувань зруйнованих міст, згвалтувань чи вбивство авторка використовує перенесене значення *плоди*, що зазвичай асоціюється з урожаєм, ростом. Натомість тут *плоди* приховані

руйнування, горе, поранення, смерті й руйнація. Евфемізм є прикладом метафори.

Евфемізми на позначення поранення

«Пахне землею і пахне вогнем на тротуарах лежать **чорні люди**» [56, с. 41].

Тут лексема *чорні люди* вказує на обгорілих або важко поранених (убитих) осіб. Тут використовується метафора, аби уникнути детального опису жахливої картини.

«Кулі прилетіли з потойбіч війни

Наче злі шершні

Вжалили Сашка в шию

А Макса в серце» [53, с. 11].

Тут використано метафору *вжалили* замість *поранили*. Смертоносні кулі уподібнюються шершням, що жалять. Підміна значення дозволяє пом'якшити факт пострілу в тіло. Використання цього дієслова на заміну ситуацій, коли щось гостре пронизує тіло, є доволі поширеною в розмовному мовленні. Наприклад, під час медичних ін'єкцій.

3.2. Функції евфемізмів у художніх текстах

Поетичні тексти часто є тлом для рефлексії складних пережитих подій. Вони відрізняються від прозових творів не лише формою, а й особливим згущенням смислів та образів. Військовослужбовці мають складний пережитий досвід війни, котрий у віршах може ховатися за численними метафорами, фразеологізмами, алюзіями та евфемізмами. Далі розглянемо детальніше функції евфемізмів у поезії відповідно до класифікації В. Великороди.

У поезії, що вирізняється делікатністю, неприємні та грубі явища потребують пом'якшення, тому поетичні евфемізми часто мають **вуалітивну функцію**. Наприклад, у вторинних номінаціях на позначення зброї: *озброєні птахи з металу, залізняка, ручні фанати, потатакати, сталеві верблюди, чайка металу, металеві дракони, залізні стріли, засипав град*; емоційного стану,

бойові дії: *попелом осиплеться ніч, влупив дві двійки, насипають, щєбінь дощу, посіється посічене насіння металевих дерев, бабах, пошматовані небеса.*

Наступною **функцією є превентивна**. Поети та поетки так само уникають називань табуйованих явищ. Натомість вони за допомогою алюзій, метафор та фразеологізації розширюють підтекст, відштовхуючи читача до створення домислів. Прикладами є евфемізми на позначення смерті: *Стікс, піти, віддати життя, загубити життя, передпекло, попасти в ціль, кришка, тут спочиває номер, розміром 50 см на 50 см, нові Голгофи, вічно юний боєць, лягти в землю; поранення: післяжиття, проба віри, скляний чоловік, чорні люди, кулі вжалили.*

Елевативна функція також належить до мотивації створення поетичних евфемізмів. Прикладами є такі евфемізми: *патрони несуть Херувими в посадку насипають Серафими, посіється посічене насіння металевих дерев, озброєні птахи з металу, сталеві верблюди, чайка металу, металеві дракони, шивати голками крупнокаліберними.*

Оскільки **конспіративна функція** важлива для військової мови, у воєнній поезії вона представлена також: *двісті, 300, сіра зона, зниклі ґрунти, країна червоно-жовтої зони, лінія, що ділить дві ідеї.*

Вторинні номінації у поетичних творах створюють текстотвірним засобом, адже часто навколо евфемізму розгортається окремий рід образів та асоціацій. У цьому контексті варто сказати про імпліцитність, що і згадує Н. Багрійчук у своєму дослідженні: “здатність евфемізму-інтертексту містити імпліцитний смисл сприяє формуванню підтекстового простору, його глибинній “інвентаризації”, а також розгортанню нових русел змістотворення” [4, с. 84]. Імпліцитність дає змогу увиразнити багатозначність евфемізму: створює кілька пластів інтерпретації. Серед інших ознак евфемізму дослідниця виділяє образність, оцінність, експресивність та функціональну активність. Останній вказує на здатність вторинної номінації творити інтертекст, коли лексеми переосмислюють попередні тексти. Можемо припустити, що автори, окрім приховування та пом’якшування явищ, вживають евфемізми для розширення конотацій, що додає глибину інтерпретацій їхніх творів та вказує на ідіостиль.

Висновки до розділу 3

Матеріал, зібраний із поетичних творів Бориса Гуменюка, Ярини Черногуз, Максима Кривцова, Анатолія Дністрового та Павла Вишебаби, виразно демонструє, що евфемізми у воєнній поезії не просто замінюють небажану лексику – часто вони формують складну мережу художніх образів.

Як і в прозі, поетичні евфемізми об'єднуються за кількома ключовими векторами: смерть, поранення, бойові дії, зброя, емоційний стан, простір.

Поетичні евфемізми творяться за допомогою фразеологізації, метафоризації, літоти, антономазії. Проаналізовані лексеми виконують конспіративну, вуалітивну, превентивну та елевативну функції.

Основними темами поезій військових переважно стають теми, котрі потребують евфемізації. Завдяки прихованим конотаціям і підвищеній метафоричності, евфемізми часто стають основою поезії, навколо якої нашаровуються нові шари змісту

ВИСНОВКИ

Військовослужбовцям так чи інакше доводиться брати до рук зброю та вбивати ворога. Мова дозволяє реагувати на складні для людського сприйняття явища продукуванням нових номінацій, котрі допомагають пом'якшувати, а інколи й «підносити» реальність. Наразі осмислення реальності та війни активно розгортається в художніх творах. Військова сфера є однією з найпродуктивніших площин творення евфемізмів, котрі почасти переносяться авторами у їхні тексти. Література – поле для рефлексії непростих переживань, фіксації подій та втілення художнього задуму.

У першому розділі було з'ясовано, що евфемізми мають міцну традицію в дослідженнях мовознавства й багатшарову природу. Первинно пов'язана з табуйованими явищами, евфемія поступово перетворилася на універсальний засіб пом'якшення грубого та неприємного, а згодом ще розширила свій функціонал. Досвід попередніх досліджень підтвердив, що евфемізми не є периферійними для мови, навпаки – вони динамічно відбивають соціальні та культурні зміни суспільства.

Ми проаналізували п'ять прозових творів та п'ять поетичних збірок, котрі були написані військовослужбовцями під час російсько-української війни. Методом суцільної вибірки ми зібрали 135 номінацій у прозі та 55 у поезії, поділили їх на тематичні групи: смерть, поранення, бойові дії, зброя, простір, – котрі є спільними для обох жанрів. У прозі також представлені тематичні групи евфемізмів на позначення ворога, фізіології, алкоголю та армійського середовища, у поезії – на позначення емоційного стану (див. Додаток Е).

Ми виявили, що більша частина евфемізмів у прозі утворена за допомогою семантичних процесів (62%), найчастотнішими засобами серед них є: метонімія, метафоризація, фразеологізація, перенесення значення, іронія, генералізація. Поширеними є також комбіновані способи творення (20%), як і всередині одного

процесу, там і в їхній взаємодії. Автори також використовують морфологічні процеси (13%) для творення нових номінацій. Ми помітили власне аббревіацію та словоскладання. Найменш вживаними є фонетичні процеси (3%) та іншомовні позичення (2%), проте варто зауважити, що найчастіше вони застосовуються разом з іншими способами творення, через що частину прикладів було зараховано до комбінованих способів творення (див. Додаток В).

При аналізі поетичних творів ми виявили, що більшість евфемізмів також утворена за допомогою семантичних процесів (85%). Серед них виділяємо, метафоризацію, як найбільш частотну, парафраз, іронію, метонімію. Менш вживаними є словотвірні (7%), фонетичні процеси (4%) та іншомовні запозичення (4%) (див. Додаток Г).

Визначаючи функції евфемізмів ми послуговувалися прагматичною класифікацією В. Великороди. Основними функціями у прозових творах є вуалітивна (42%), превентивна (24%) та елевативна (18%) функції. Це відповідно допомагає письменникам приховати неприємну дійсність, уникати табуйованих тем та передавати певні явища чи речі у більш приємному світлі. Менш застосовуваними функціями є конспіративна (12%) та кооперативна (4%) (див. Додаток Г).

У поезії домінує вуалітивна функція (38%), наступними за вживанням є превентивна (31%), елевативна (23%) та конспіративна (8%) (див. Додаток Д).

Ми простежили певну кореляцію між тематичними групами та функціями евфемізмів. Тематика смерті, поранення, фізіології пов'язана з превентивною функцією, вуалітивна маскує та пом'якшує евфемізми, що стосуються бойових дій, зброї, ворога, натомість вживання елевативної функції зафіксовано у різних групах, коли це відповідало авторському задуму. Конспіративна стосується простору, адже відомості про нього часто поширені лише серед невеликих груп з ідеї уникнення загрози. Кооперативна функція фіксується частково, коли

йдеться про побратимів або військовослужбовців загалом, для збереження позитивного образу.

У прозових творах евфемізми частіше фіксують безпосередню фронтову мову, яка надає автентичності солдатському мовленню. У поетичних текстах вони стають основою символічних образів, часом стають центром художнього мовлення. Окрім зазначених функцій евфемізмів, вони є також засобами творення тексту: продукують мовні образи персонажів та ліричних героїв, розширюють підтекст, формують ідіостиль автора та допомагають досягти стилістичного задуму. Проте не виокремлюємо їхню образну функцію як самостійну, адже, на нашу думку, провідну роль тут посідають саме соціальні мотиви: автори свідомо або несвідомо обирають евфемістичні одиниці, щоб уникнути надмірної прямоти, пом'якшити чи завуалювати сенси, чим задовольняють запит культури на делікатність у висловленні.

Вивчення евфемізації у воєнних текстах збагачує сучасне мовознавство важливим емпіричним матеріалом та слугує ілюстрацією того, як суспільство коригує мовні засоби у складні, стресові моменти історії. Зібраний матеріал може стати основою для лексикографічних праць, а також слугувати базою для стилістичного аналізу художніх і публіцистичних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балаж В. Прагмалінгвістичні особливості евфемізмів масмедійного дискурсу (на матеріалі інтернет-видання «BBC News Україна»).
Актуальні питання сучасної лінгвістики: Тези доповідей Міжнародної

- наукової конференції*. 2022. С. 9–13.
2. Балаж, В. О. Прагмалінгвістичний аспект дослідження евфемізмів і дисфемізмів (на матеріалі українських новинних Телеграм-каналів). *Нова філологія*. 2023 б. С. 35–42.
 3. Балаж, В. О. Евфемізми та дисфемізми в художньому тексті (на матеріалі романів Елізабет Гілберт «Місто дівчат» і «Природа всіх речей»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2024. С. 89–94.
 4. Багрійчук Н. Евфемізми як засіб вираження інтертекстуальності у художньому тексті. *Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс*. 2013. Вип. 659. С. 82-86
 5. Великорода В. Б. Евфемізми рекламного дискурсу: прагматика, семантика, словотвір. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2011. Вип. 20. С. 25–30.
 6. Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. С. 212–217.
 7. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. ... дис. канд. філол. наук. Львів, 2008. 19 с.
 8. Великорода В. Б., Небелюк Л.Р. Концептуальні характеристики евфемізмів військової сфери. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2012. Вип. 29(2). С.78-80.
 9. Галайчук А. Ю. Соціальні та побутові евфемізми в оригіналі та у перекладі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 25. С. 22-24.
 10. Кирилюк О.Л, Салтан В. Л. Евфемізація та дисфемізація в дискурсі російсько-української війни. *Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст»*. Кропивницький, 2024. С. 13–17.
 11. Галайчук А. Художні евфемізми та проблеми їх відтворення у перекладі.

- Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. № 46. С. 231–239.
12. Григораш А.С. Евфемізми як засіб маніпуляції свідомістю (на матеріалі англійських мас-медійних текстів). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46 (1). С. 328–336.
13. Гамзюк М.В. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. Том 25. № 1. 2022. С. 19–30.
15. Дубинець З.О. Евфемізм: походження й сутність терміна. *Українська мова в ХХІ столітті: традиції і новаторство*. Київ, 2010. С. 177–179.
16. Дубинець З. О.. Евфемізми в українській мові (на матеріалі преси): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2011. 20 с.
17. Дубинець З. О. Іншомовні слова і терміни в ролі евфемізмів. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Вип.10. 2011. С. 74–81.
18. Маковець М. Евфемізми на тему «Смерть» (на матеріалі української й англійської мов). *Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*. №11. 2020. С. 68–70.
19. Марченко Т. А. Евфемізми в сучасних українській та англійській мовах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 31(70). 2020. С. 78–82.
20. Моїсеєнко О. Ю. Мовні аспекти концептуалізації збройного конфлікту на сході України (2014–2017) в австралійському медійному дискурсі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 7. 2018. С. 78–86.
21. Назаренко О. В., Галеженко В. Г. Евфемізми як лексичний засіб вираження категорії політкоректності. *Нова філологія*. № 76. 2019. С. 99–103.
22. Корнєлаєва Є. В. Лінгвальні засоби утворення евфемізмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2019 № 38. Том 2. С. 97–99.
23. Олексенко В. П. Мовні засоби евфемізації в сучасній українській прозі. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1, 2012. С. 328–334.
24. Пайонкевич Х. П. Лінгвістичний феномен "евфемізм" та його функції.

- Одеський лінгвістичний вісник*. Вип. 4. 2014. С. 206–209.
25. Полтавець Ю. Основні підходи до вивчення евфемізмів і дисфемізмів. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2012. С. 225–236.
26. Похилюк О. М. Евфемізми в романі О. Забужко "Музей покинутих секретів". *Мова і культура*. 2011. Вип. 14, т. 1. С. 347-353.
27. Світлична Т. В. Способи творення евфемізмів (на матеріалі прозових творів). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Вип. 34. 2013. С. 277–281.
28. Семенова А. О. Особливості перекладу військової драми про II Світову Війну (на матеріалі англomовних творів та їхніх перекладів ("The Book Thief" Маркуса Зузака, "The Boy in The Striped Pyjamas" Джона Бойна та "Shindler's Ark" Томаса Кініллі))": кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник С. П. Запольських. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 66 с.
29. Словник української мови : в 20 т. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України. 2015–2024. URL: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0> (дата звернення: 01.06.2025).
30. Смола Л.Є Особливості риторики російсько-української війни. *Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття*. 2022. С. 424–426.
31. Снегірьова Є. О. Евфемізми як витончена форма мовленнєвого мистецтва. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2012. Вип. 11. С. 261-266.
32. Сорочан А. Реалізація евфемістичного потенціалу на прикладі мовних тактик персонажів роману Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь». *Молодий вчений*. № 1.1 (125.1). 2024. С. 78-82.
33. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 334 с.
34. Тараненко О. Долання евфемізації в «мові війни» українського медійного та політичного дискурсу. *Вісник Національного університету «Львівська*

- політехніка*». 2017. С. 139–143.
35. Тараненко О. Російсько-українська війна і українська мова. *Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика*. 2024. С. 12–87.
36. Тищенко-Ломанський Р. «На щиті» замість «Груз 200». Як у ЗСУ позбуваються радянської спадщини. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/na_shchyt_i_zamist_vantazh_200_yak_u_zsu_poz_buvayutsya_radyansko_i_spadshchyny_135977.html (дата звернення: 01.06.2025).
37. Ткачівська М. Р. Евфемізм або мовна дипломатія (на прикладі української та німецької мов). *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2016. № 2. С. 102-111.
38. Харченко О. В. Українські метафоричні евфемізми під час російсько-української війни. *Обрії друкарства*. № 2(14). 2023. С. 90–101.
39. Януш, О. Б. Евфемізми та інші види семантичних зрушень у суспільно політичній лексиці і фразеології. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. № 45. С. 143–147.
40. Януш О. Б. Структурно-стилістичні особливості евфемії в аспекті функціонального розвитку мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. № 1(89). С. 146–150.
41. Януш О. Евфемізми і мовна естетика. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine50-22.pdf> (дата звернення: 01.06.2025).
42. Яскевич О., Кравців М. Особливості використання евфемізмів замість обценної лексики та їхні функції у художньому творі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2019. С. 235–243.
43. Allan K., Burrige K. *Euphemism & Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon*. Oxford University Press, 1991. 310 p.
44. Casas Gómez M. The Expressive Creativity of Euphemism and Dysphemism. *Lexis–Journal in English Lexicology*. № 7. 2012 P. 47–70
45. Casas Gómez M. Towards a new approach to the linguistic definition of euphemism. *Language Sciences*. № 31. p. 725–739.

46. Holder R. W. *How Not to Say What You Mean : Dictionary of Euphemisms*. New York: Oxford University Press. 2002. 525 p.
47. Kiš M. Euphemisms and military terminology. *Hieronymus*, 2014. P.123–137.
48. Kuranova S . War–Writer–Text: Discursive Features (on the Material of Oksana Zabuzhko's Essays). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. № 10. 2023. P. 69–88.
49. Mazid B.-E. Euphemism and dysphemism in the war-on-Iraq discourse. *International journal of Arabic-English studies*. 2004. P. 171–188.
50. Orwell G. *Politics and the English Language*. URL: <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/politics-and-the-english-language/> (Дата звернення: 01.06.2025).
51. Warren B. What Euphemisms tell us about the interpretation of Words. *Studia Linguistica*. 1992. № 46/2. P. 128-165. URL: https://www.researchgate.net/publication/229678358_What_Euphemisms_Tell_Us_about_the_Interpretation_of_Words (Дата звернення: 01.06.2025).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

52. Вишебаба П. Тільки не пиши мені про війну. Київ: Видавництво Однієї Книги. 2023. 120 с.
53. Гуменюк Б. Вірші з війни. Київ: ДІПА. 2018. 192 с.
54. Дністровий А. Дні тривоги. Київ: Віхола. 2023. 152 с.
55. Крапивенко Д. Усе на три літери. Київ: Ukraïner. 2025. 232 с.
56. Кривцов М. Вірші з бійниці. Київ: Наш Формат. 2023. 176 с.
57. Пузік В. З любов'ю, тато. Київ: Лабораторія. 2023. 216 с.
58. Тихий В., Пузік В. Наші котики. Бліндаж. Харків: Фоліо. 2020. 252 с.
59. Чех. А. Точка нуль. Чернівці: Meridian Czernowitz. 2023. 216 с.
60. Черногуз Я. [dasein: оборона присутності]. Київ : Віхола, 2023. 128 с.
61. Якушев В. Карателі. Київ: ДІПА. 2018. 680 с.

ДОДАТОК А

ЕВФЕМІЗМИ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ

Евфемізм	Значення	Спосіб творення / функції
<i>200, двохсотий</i>	Загиблий військовослужбовець	Словотвірний процес Конспіративна функція
<i>300, трьохсотий</i>	Поранений військовослужбовець	Словотвірний процес Конспіративна функція
<i>4-5-0</i>	Усе спокійно: обстрілів та втрат немає, ситуація під контролем	Словотвірний процес Конспіративна функція.
<i>Абзац</i>	Крах, безнадійна ситуація	Комбінований процес. Елевативна функція.
<i>Аватар</i>	Військовослужбовець у нетверезому стані	Семантичний процес. Кооперативна функція.
<i>Аномалія</i>	Ще не ідентифіковане скупчення ворожої техніки	Іншомовне запозичення. Вуалітивна функція.
<i>АТО</i>	Антитерористична операція	Словотвірний процес Вуалітивна функція.
<i>Бабах</i>	Вибух	Фонетичний процес Вуалітивна функція.

<i>БК</i>	Бойовий комплект	Словотвірний процес Вуалітивна функція.
<i>Валять</i>	Стріляти	Семантичний процес Вуалітивна функція.
<i>Вести діалог</i>	Стріляти	Семантичний процес Вуалітивна функція.
<i>Вилікуватися від життя</i>	Померти	Семантичний процес Превентивна функція.
<i>Вирвати душу з тіла</i>	Вбити	Семантичний процес Превентивна функція.
<i>Влупити</i>	Стріляти	Семантичний процес Вуалітивна функція.
<i>Вогняні нитки</i>	Траєкторія куль, снарядів	Семантичний процес Вуалітивна функція.
<i>ВОП</i>	Взводний опорний пункт	Словотвірний процес Конспіративна функція.
<i>Втратити обличчя</i>	Зробити щось ганебне, втратити авторитет	Семантичний процес. Кооперативна функція.
<i>Вцілити</i>	Вжити	Комбінований спосіб. Превентивна функція.
<i>Відлити</i>	Процес сечовипускання	Комбінований спосіб. Превентивна функція.
<i>Відмінувати життя</i>	Вбити	Комбінований спосіб. Превентивна функція.

<i>Відпрацьовувати</i>	Стріляти	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>Військова премія Дарвіна</i>	Загинути безглуздим чином на війні, не продовживши свій рід	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Гармати висувають</i>	Початок бойових дій	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Гарячий спалах</i>	Вибух	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Гасити</i>	Стріляти	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Гахнути</i>	Вибухнути	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Гейша слобожанських степенів</i>	Жінка, котра надає інтимні послуги	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Гра “Біжуча людина”</i>	Необхідність швидко рухатись, аби не бути вбитим ворогом	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Гупнути</i>	Вибух	Фонетичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Дашка пере</i>	Стрілянина з кулемета ДШК	Комбінований спосіб (семантичний та словотвірні процеси). Елевативна функція.
<i>Двіж</i>	Участь у бойових діях	Комбінований спосіб.

<i>Двіжуха</i>		Елевативна функція.
<i>Держава-агресор</i>	Росія	Словотвірний процес. Вуалітивна функція.
<i>До горла підступає ранкова тушонка</i>	Нудити	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Друшляк</i>	Простріляна кулями чи осколками техніка	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Еспешка</i>	Спостережний пункт	Словотвірні процеси. Вуалітивна функція.
<i>Жмур</i>	Труп	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Жриця кохання</i>	Жінка, котра надає інтимні послуги	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Забрати</i>	Вбити	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Завтрак марсіанського туриста</i>	Зіпсована їжа	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Зажмурили</i>	Вбити	Словотвірні процеси. Превентивна функція.
<i>Зальот так зальот</i>	Проступок	Комбінований спосіб. Кооперативна функція.
<i>Зальотні вісники смерті</i>	Кулі та інша зброя	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція

<i>Залізні штуки</i>	Зброя	Семантичний процес. Вуалітивна функція
<i>Замочити</i>	Вбити	Комбінований спосіб. Превентивна функція.
<i>Заробити осколок</i>	Отримати осколкове поранення	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Збирали б у два целофанових пакета</i>	Загинути унаслідок страшного вибуху, коли розривається тіло людини	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Збирали по кавалках</i>		
<i>Звалювати</i>	Відступати	Комбінований спосіб. Елевативна функція.
<i>Зняти</i>	Вбити/застрелити	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Зробити нерухомою</i>	Вбити	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Інтенсив</i>	Активні бойові дії	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>Іуда в торбі</i>	Вбитий зрадник, ворог	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Іх там єсть</i>	Присутність ворога	Комбінований спосіб. Кооперативна функція.
<i>Кабанчики</i>	Мінометні міни	Комбінований спосіб. Елевативна функція.

<i>Кинути зброю</i>	Дезертувати	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Класти</i>	Обстрілювати	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Клуб любителів сорок плюс</i>	Люди з алкоголізмом	Семантичний процес. Кооперативна функція.
<i>Крила</i>	Безпілотні літальні апарати, дрони	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>КСП</i>	Командно-спостережний пункт	Словотвірний процес. Конспіративна функція.
<i>Лупити</i>	Стріляти	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Людини немає</i>	Загибель	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Лягати</i>	Падіння снарядів	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Ленточка</i>	Лінія зіткнення з ворогом	Комбінований спосіб. Конспіративна функція.
<i>Мати менінгіт</i>	Мати проблеми	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Махра</i>	Піхота	Комбінований процес. Конспіративна функція.
<i>Метал</i>	Зброя	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Мурчання</i>	Тюремна агресивна мова	Семантичний процес.

		Елевативна функція.
<i>На дальноак</i>	Туалет	Комбінований спосіб. Превентивна функція.
<i>На небі</i>	Загиблій	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>На нулі, нульова лінія</i>	Лінія бойового зіткнення, бути впритул до ворога	Семантичний процес. Конспіративна функція.
<i>На тому світі опинитися</i>	Померти	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Називати речі своїми іменами</i>	Вживати обценну лексику	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Накривати квадрат</i>	Обстрілювати певну ділянку	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>Накрився мідним тазом</i>	Знищений	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Насипати</i>	Стріляти	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Не втратити голову</i>	Зберігати здоровий глузд	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Не дотягнути до дембеля</i>	Загинути	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Нужник</i>	Туалет	Комбінований спосіб. Превентивна функція.
<i>Нічні очі</i>	Прилад нічного бачення	Семантичний процес. Вуалітивна функція.

<i>Обірвати життя</i>	Вбити	Семантичний спосіб. Превентивна функція.
<i>Око Саурона</i>	Корегувальний безпілотник	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Організм</i>	Так військові інколи абстрактно називають підрозділи, щоб не розкривати навіть їхню приблизну чисельність	Семантичний процес. Конспіративна функція.
<i>Ответка</i>	Зустрічний обстріл від ворога	Комбінований спосіб. Вуалітивний функція.
<i>Офсайд</i>	Промах	Іншомовне запозичення. Елевативна функція.
<i>Палити зеленку</i>	Обстрілювати прилеглу територію	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>Перевести у розряд двісті</i>	Вбити	Комбінований спосіб. Превентивна функція.
<i>Передок</i>	Перша лінія фронту	Словотвірний процес. Конспіративна функція.
<i>Перетворювати тіло</i>	Вбити	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Подарунки</i>	Розтяжки для ворога	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Подарунок для снайпера</i>	Легка мішень для вбивства	Семантичний процес. Елевативна функція.

<i>Полтораха</i>	Алкогoль	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>ППД</i>	Пункт постійної дислокації	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Працювати</i>	Вести бойові дії	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Привіти від ворога</i>	Атака ворогом	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Прилетіти</i>	На позначення боєприпасів, котрі влучили	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Прильот</i>		Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>Прилітає на голову</i>	Повітряна атака	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Пробити дірки</i>	Поранити	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>ПТЗ</i>	Посттравматичне зростання	Словотвірний процес. Вуалітивна функція.
<i>ПТУР</i>	Протитанкова керована ракета	Словотвірний процес. Вуалітивна функція.
<i>Пузир</i>	Пляшка алкоголю	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Підемо на той світ</i>	Помремо	Семантичний процес. Превентивна функція.

<i>Піз...рез</i>	Замість прямого вживання обсценної лексики	Фонетичний процес. Вуалітивна функція.
<i>П'ята точка</i>	Сідниці	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Робити роботу</i>	Виконувати бойові завдання	Комбінований процес. Вуалітивна функція.
<i>Робити темні справи</i>	Ходити в туалет	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Робота</i>	Обстріл	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Розсипатися</i>	Вибухнути, руйнуватися	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>Розбіраний</i>	Знищений	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>РПГ</i>	Ручний протитанковий гранатомет	Словотвірний процес. Конспіративна функція.
<i>САУ</i>	Самохідна артилерійська установка	Словотвірний процес. Конспіративна функція.
<i>Сафарі</i>	Спроба вбити	Іншомовне запозичення. Вуалітивна функція.
<i>Світломузика</i>	Обстріл різними видами техніки	Комбінований спосіб. Елевативна функція.
<i>Смачненьке</i>	Трофейні снаряди, які можна використати проти ворога	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Спинити життя</i>	Вбити	Семантичний процес.

		Превентивна функція.
<i>Спробувати війну</i>	Взяти участь в активних бойових діях	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Стакан – дірка, мертві клітини</i>	Алкоголь є небезпечним для життя	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Сталевий змій</i>	Колона військової техніки	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Стали мелобрухтом</i>	Знищена військова техніка	Комбінований процес. Вуалітивна функція.
<i>Стрибати в гречку</i>	Мати позашлюбні зв'язки	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Сіра зона</i>	Нейтральна смуга, не контрольована обома сторонами	Семантичний процес. Конспіративна функція.
<i>Тактичний запах</i>	Неприємний запах	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Тарарам</i>	Стріляти зі зброї	Фонетичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Триповерхові загини</i>	Обсценна лексика	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Тіпає</i>	Судома й тремор після черепно-мозкової травми	Семантичний процес. Вуалітивна функція
<i>Та сторона</i>	Ворог	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>У вас висить</i>	Еректильна дисфункція	Семантичний процес.

		Превентивна функція.
<i>Факел</i>	Перегар	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Фарбувати стіну яскраво-червоним</i>	Стікати кров'ю	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Феєрверк</i>	Обстріл	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Чистити пір'я</i>	Готувати техніку до наступного бою	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Язика брати</i>	Брати полоненого	Семантичний процес. Вуалітивна функція.

ДОДАТОК Б
ЕВФЕМІЗМИ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ

Евфемізм	Значення	Спосіб творення/функції
<i>Груз “200”</i>	Загиблий	Словотвірний процес. Конспіративна функція.
<i>300</i>	Поранений	Словотвірний процес. Конспіративна функція.
<i>Бабах</i>	Вибух	Фонетичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Білий саван для ангела плоті</i>	Трупний мішок для загиблого	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Влучив дві двійки</i>	Здійснити два постріли	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Віддати життя</i>	Загинути	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Війна – добрий шукач піжмурки</i>	Наслідки війни торкнулися кожного	Семантичний процес. Превентивна функція.

<i>Вічно юний боєць</i>	Військовослужбовець, котрий загинув молодим	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Загубити життя</i>	Загинути	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Залізні стріли</i>	Ракети	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Залізяка</i>	Зброя	Словотвірний процес. Елевативна функція.
<i>Засипав град</i>	Обстріл установками залпового вогню “Град”	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Зниклі ґрунти</i>	Окуповані території	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Зшивати голками крупнокаліберними</i>	Обстрілювати крупнокаліберними боєприпасами	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Йти на той світ</i>	Померти	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Потатакати</i>	Стріляти	Фонетичний процес. Превентивна функція.
<i>Країна червоно-жовтої зони</i>	У країні немає безпечної місця	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Кришка</i>	Приреченість, кінець	Семантичний процес. Превентивна функція.

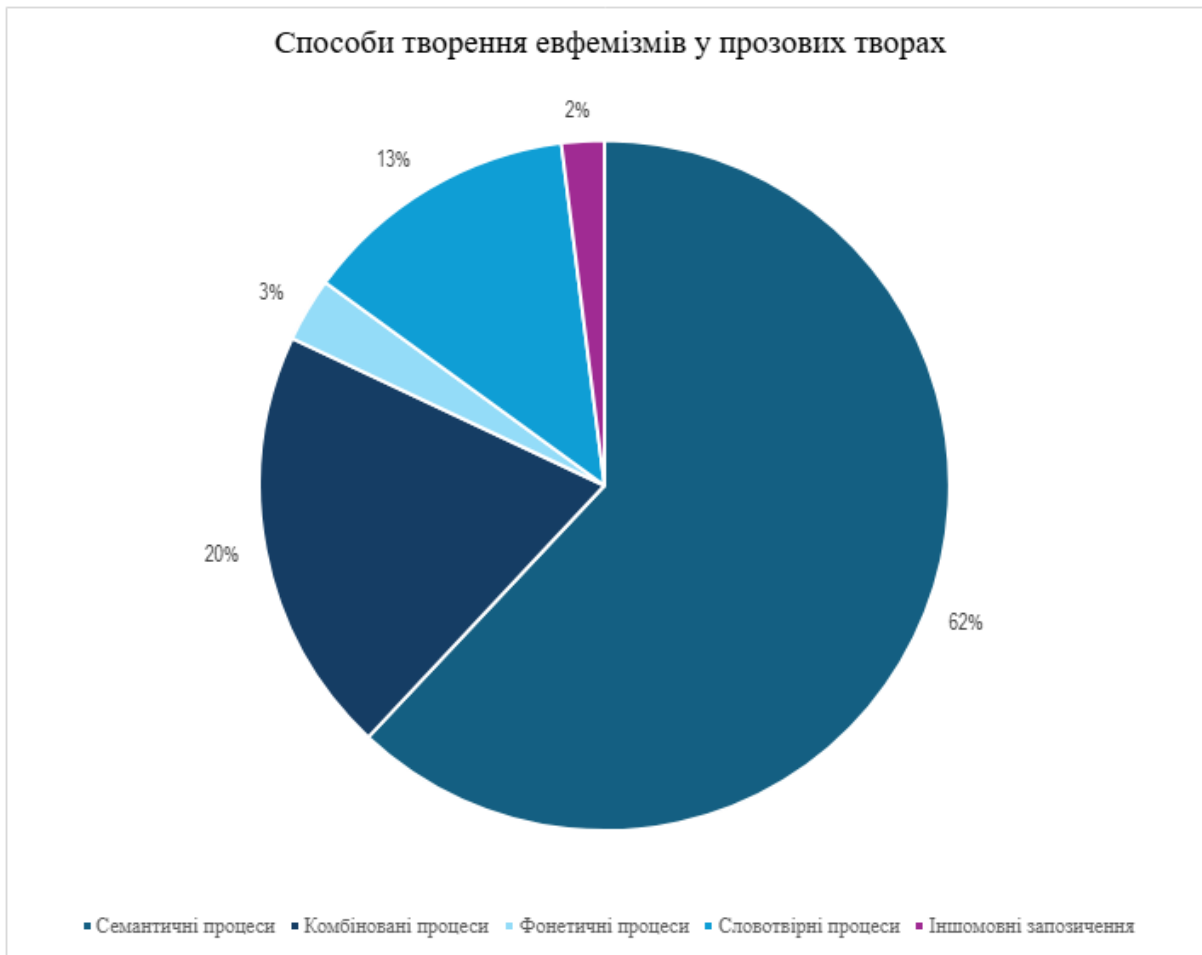
<i>Куля завжди прилітає влучно</i>	Смерть унаслідок влучного пострілу	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Куля не схибить</i>		
<i>Кулі вжалили</i>	Поранили	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Люди що міняють одне одного ніби стрілки годинника і носять форму під колір трави</i>	Постійні смерті солдатів	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Лягти в землю</i>	Загинути	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Лінія, що ділить дві ід</i>	Лінія бойового зіткнення	Семантичний процес. Конспіративна функція.
<i>Металеві дракони</i>	Бойова техніка	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Металеві чорні птахи</i>	Безпілотні літальні апарати	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Міста не прокинутьсь</i>	Знищення міста	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Насипати</i>	Стріляти	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Не було що в домовину покласти</i>	Жорстока смерть, коли тіло було знищено	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Нові Голгофи</i>	Місце смерті, страждань	Семантичний процес. Превентивна функція.

<i>Озброєні птахи з металу</i>	Безпілотні літальні апарати	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Патрони несуть Херувими в посадку насипають Серафими</i>	Обстріл	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Передпекло</i>	Місце, котре передує загибелі	Комбінований спосіб. Превентивна функція.
<i>Плоди війни</i>	Жертви та руйнування спричинені війною	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Покласти</i>	Вбити	Семантичний процес. Вулітивна функція.
<i>Понасти в ціль</i>		
<i>Попелом осиплеться н</i>	Обстріл ворогом	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Посіється посічене насіння металевих дерев</i>	Осколки та снаряди, котрі летять унаслідок застосування військової техніки	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Лахміття пошматованих небес, які давно не лагодила тиша</i>	Безперервні повітряні обстріли	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Працювати</i>	Стріляти	Семантичний процес. Вуалітивна функція.

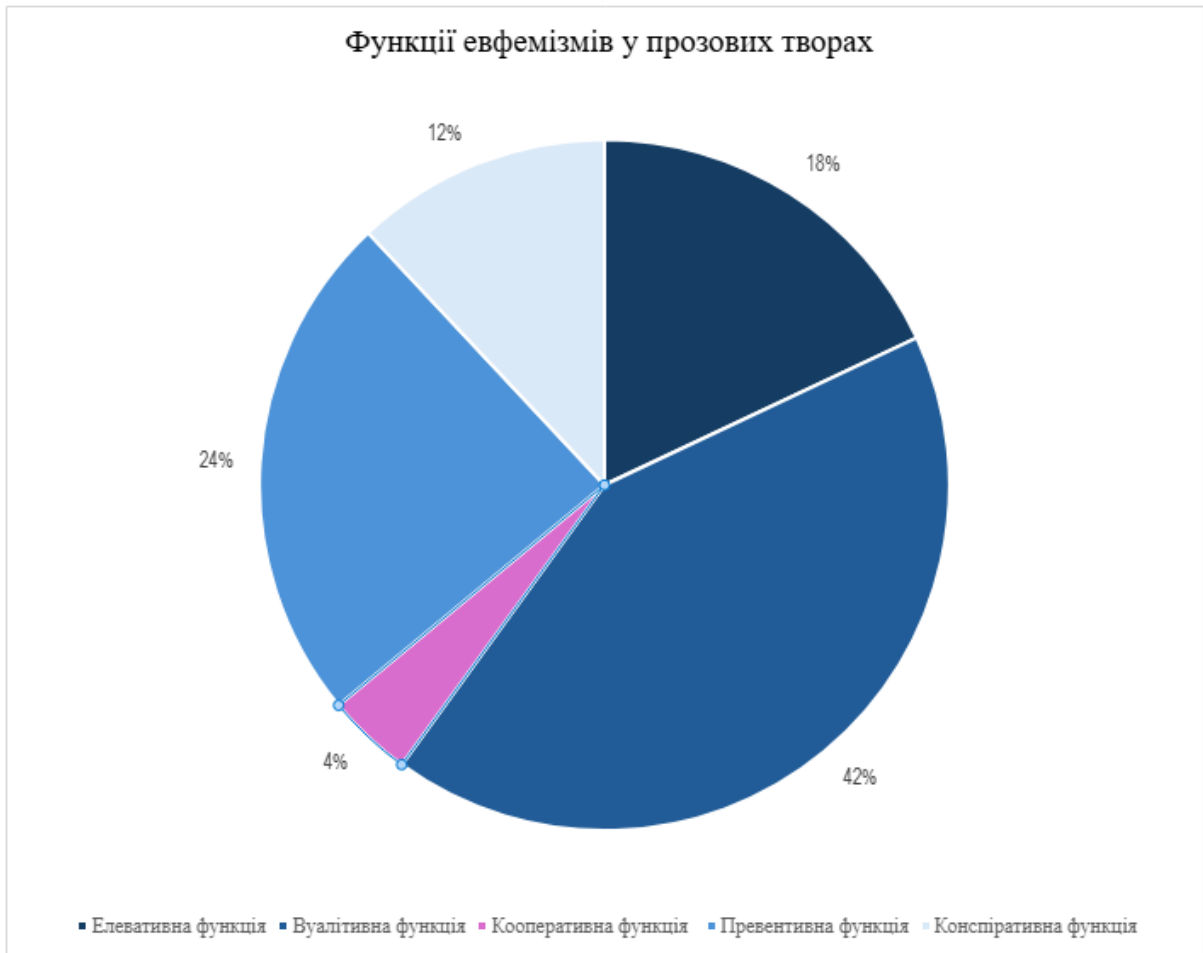
<i>Проба віри</i>	Переживання складних життєвих обставин	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Птахи-розвідники</i>	Дрони-розвідники	Комбінований спосіб. Вуалітивна функція.
<i>Післяжиття</i>	Смерть або ж емоційний стан, котрий до неї прирівнюється	Словотвірний процес. Превентивна функція.
<i>Пішли</i>	Загинули	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Розміром 50 см на 50 см</i>	Залишки трупа	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Ручні фанати</i>	Ручні гранати	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Скляний і прозорий</i>	Опис психологічного стану	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Сталеві верблюди</i>	Військова техніка	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Війна стирає імена</i>	Численні смерті перетворюються на статистику	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Стікс</i>	Річка, що символізує перехід зі світу живих до світу мертвих	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Сіра зона</i>	Неконтрольована територія біля зони бойових дій	Семантичний процес. Конспіративна функція.

<i>Той, кого вже нема</i>	Загиблій	Семантичний процес. Превентивна функція.
<i>Тут спочиває номер</i>	Масове поховання безіменних тіл	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Фронт з'їдає</i>	вплив бойових дій на фізичний та емоційний стан	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Чайка металу</i>	Безпілотний літальний апарат	Семантичний процес. Елевативна функція.
<i>Чорні люди</i>	Обгорілі або облиті кров'ю тіла	Семантичний процес. Вуалітивна функція.
<i>Щебінь дощу</i>	Обстріл малокаліберними снарядами	Семантичний процес. Вуалітивна функція.

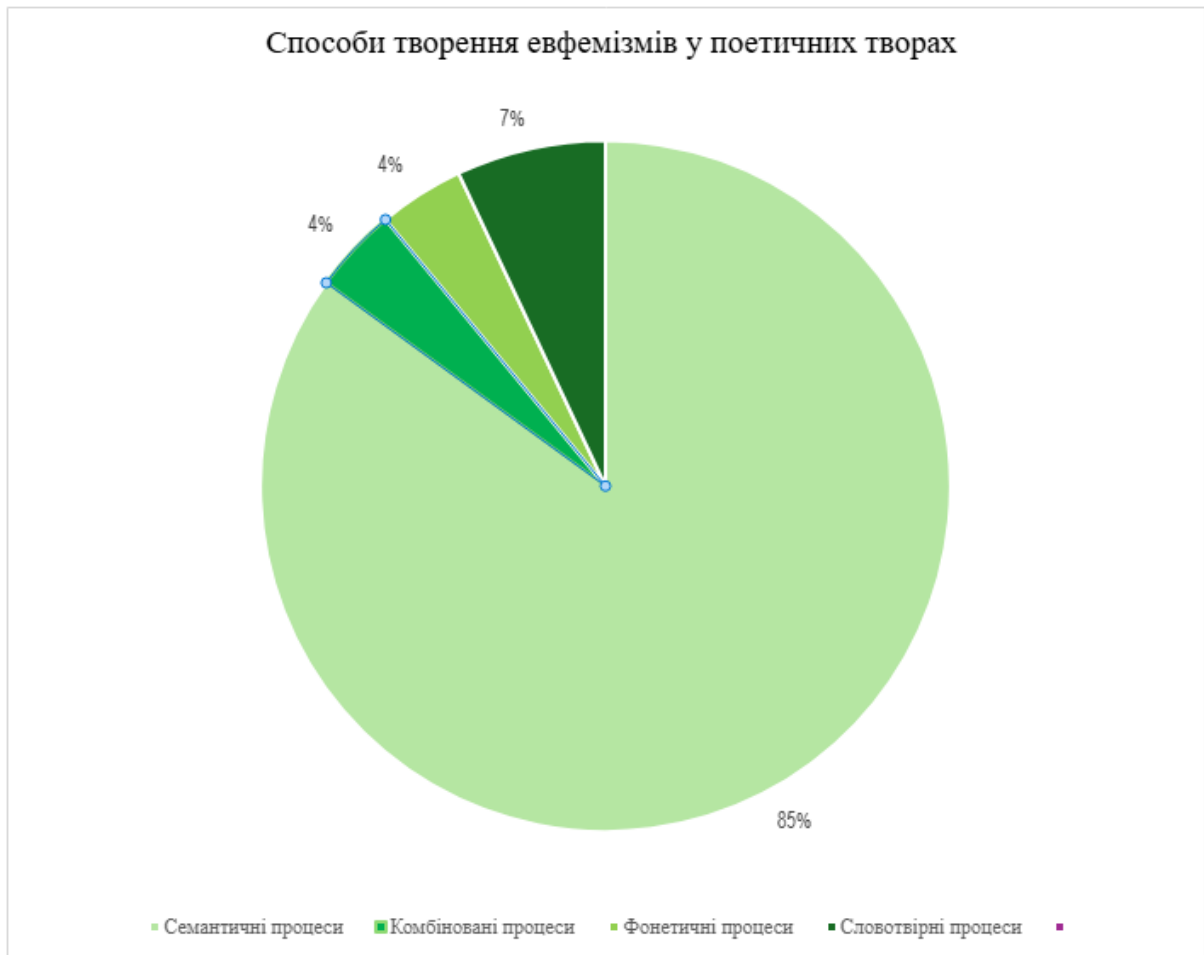
ДОДАТОК В
СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ

ДОДАТОК Г
ФУНКЦІЇ ЕВФЕМІЗМІВ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ

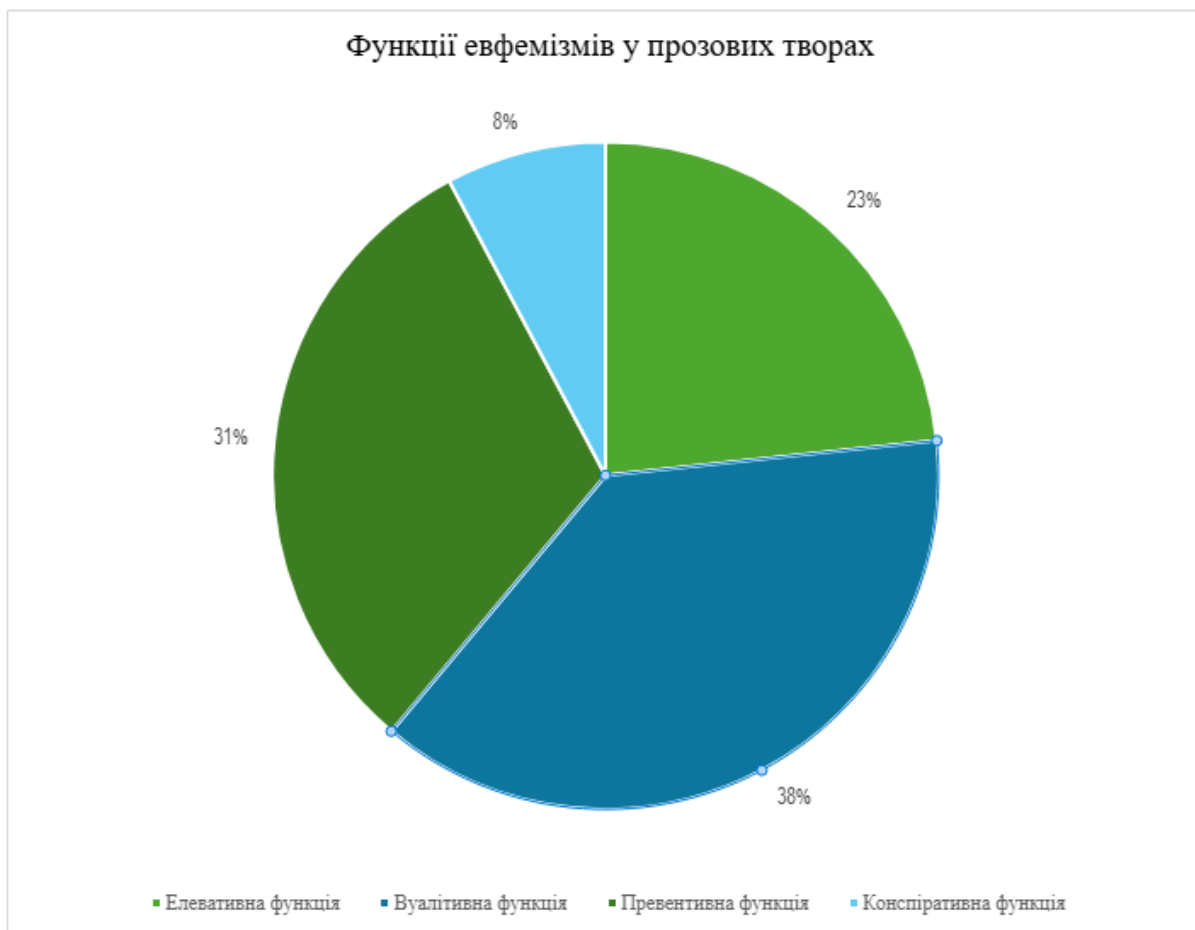

ДОДАТОК Г
СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ

ДОДАТОК Д

ФУНКЦІЇ ЕВФЕМІЗМІВ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ

ДОДАТОК Е
ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ЕВФЕМІЗМІВ

Тематична група	Проза	Поезія
Смерть	<p><i>200, двохсотий, вилікуватися від життя, вирвати душу з тіла, вціліти, відмінусувати життя, військова премія Дарвіна, жмур, забрати, зажмурити, замочити, збирали б у два целофанових пакета, збирали по кавалках, зняти, зробити нерухомою, людини немає, на небі, на тому світі опинитися, накритися мідним тазом, насипати, не дотягнути до дембеля, обірвати життя, перевести у розряд двісті, перетворювати тіло, подарунок для снайпера, підемо на той світ, сафарі, спинити життя.</i></p>	<p><i>Груз “200”, білий саван для ангела в плоті, віддати життя, вічно юний боєць, загубити життя, йти на той світ, кришка, куля завжди прилітає влучно, куля не схибить, люди що міняють одне одного ніби стрілки годинника, лягти в землю, не було що в домовину покласти, нові Голгофи, передпекло, покласти, попасти в ціль, післяжиття, пішли, розміром 50 см на 50 см, війна стирає імена, Стікс, кого вже нема, тут спочиває номер,</i></p>
Поранення	<p><i>300, трьохсотий, заробити осколок, не втратити голову, пробити дірки, ПТЗ,</i></p>	<p><i>300, кулі вжалили, чорні люди.</i></p>

	<i>тіпає, фарбувати стіну яскраво-червоним.</i>	
Зброя	<i>Аномалія, БК, вогняні нитки, Дашка пере, друшляк, зальотні вісники смерті, залізні штуки, кабанчики, крила, метал, нічні очі, око Саурана, подарунки, ПТУР, РПГ, САУ, смачненьке, сталевий змій, чистити пір'я.</i>	<i>Залізні стріли, залізяка, засипав град, крупнокаліберні голки, металеві дракони, металеві чорні птахи, озброєні птахи з металу, птахи-розвідники, ручні фанати, сталеві верблюди, чайка металу,</i>
Бойові дії	<i>4-5-0, АТО, бабах, валять, вести діалог з ворогом, влупити, відпрацювати, гармати висувають, гасити, гахнути, гра “біжуча людина”, гупнути, двіж, двіжуха, інтенсив, класти, лупити, лягати, накривати квадрат, ответка, офсайд, палити зеленку, працювати, привіти від ворога, прилетіти, прильот, робити роботу, робота, розібраний, світломузика, спробувати війну, тарарам, фейєрверк.</i>	<i>Бабах, влупив дві двійки, війна - добрий щучак у піжмурки, зшивати голками крупнокаліберними, потатакати, міста не прокинутья, насипати, патрони несуть Херувими, в посадку насипають Серафими, плоди війни, попелом обсиплеться ніч, посіється посічене насіння металевих дерев, лахміття пошматованих небес, тиша не лагодила, працювати, щєбінь дощу.</i>

Простір	<i>ВОП, еспешка, КСП, ленточка, на нулі, нульова лінія, передок, ППД, сіра зона.</i>	<i>Зниклу ґрунти, країна червоно-жовтої зони, лінія, що ділить дві ідеї, сіра зона.</i>
Ворог	<i>Держава-агресор, Іуда в торбі, іх там єсть, та сторона, язика брати.</i>	
Фізіологія	<i>Відлити, гейша слобожанських степів, до горла підступає ранкова тушонка, жриця кохання, на дальняк, нужник, п'ята точка, робити темні справи, стрибати в гречку, тактичний запах, у вас висить.</i>	
Армійське середовище	<i>Абзац, втратити обличчя, завтрак марсіанського туриста, зальот так зальот, звалювати, кинути зброю, мати менінгіт, махра, мурчання, називати речі своїми іменами, оргнанізм, піз..рез, триповерхові загини.</i>	
Алкоголь	<i>Аватари, горюче, клуб любителів сорок плюс, полтораха, пузир, факел.</i>	

Емоційний стан		<i>Проба віри, післяжиття, яскляний і прозорий, фронт з'їдає.</i>
----------------	--	---